

تەماشاشاتۆي د دياردين شاتۆيا كورديدا

قدري عثمان شير، كۆليزا زانسته مروفاييه كان، به شى دراما، زانكوييا دهوك، دهوك، هەرنيا كوردستانا عيراق
 د. منقد محمد فيصل، كۆليزا زانسته مروفاييه كان، به شى دراما، زانكوييا دهوك، دهوك، هەرنيا كوردستانا عيراق

پوخته

فەكۆلين باس ل جوانكارين ئەنجامدانا پيرفورمانس و رادا پشكدارىكرنا ئەوى د بدەستشەهينانا (تەماشى) د نمايشكرنا شاتۆييدا دكەت، هەروەسا رۆلى هەرە گرنگ
 يى جوانكارين پيرفورمانسا زارفەكەرى د نمايشكرنا شاتۆييدا، و رەنگەدانا ئەوان هەمى جوانكارين د بدەستشەهينانا تەماشاشاتۆييدا. كۆروريشالين ئەوان بۆ بنياق
 ئەوان يى هونەرى دزفريت، ئەوزى ل دويش نوكرنى و جۆراوجۆركرني، و ل دويش پيدفيلين ئەنجامدانا شاتۆي بۆ ئەوان نمايشين د شاتۆيا كوردى يا هەفچەرخدا، و
 بكارهيانا ئەوان وەكو سەمپلا ئەفنى فەكۆلين. هەر چەندە شاتۆيا كوردى ب شيوەيهكى تايەت كارىگەرى ل سەر بزافا شاتۆي بگشتى نەكره، داكو ستوينەكا گرنگ
 پيكتەنييت بو ئەوان يين د بواري هونەرى شاتۆييدا كار دكەن، وەك شتيازەك بۆ دەربيرين و پيشكيشكرنا بۆچوونين خۆ يين هونەرى پشتبەستنى ل سەر بكەن. بەلنى
 هەر چەواييت شاتۆيا كوردى يا قالا نەبوويه ژ پيكتەتئين جوانين بۆ پەيداكرا تەماشى ل دەف تەماشەفانى، چ شاتۆيا كوردى يا هەفچەرخ بيت، يان ژى دياردين
 دەستپيكتى يين سەرهلدانا شاتۆيا كوردى بيت. يان شيوەيەين دەستپيكتى يين دياربوونا تەماشى د ريوەسمين تايى و ئەنجامدانا هەلكەفتين جەماوەرى، وەكو ئاهەنگين
 پيكتەنيانا هەفزينى يان هەندەك يارين فلکورى يين كۆ ژلاين كەسین خۆدان ئەزموون فە ب نامادەبوونا جەماوەرهكى زۆر ژ خەلكى ئاسايى دەهاتە ئەنجامدان.
 ديسان پيرفورمانس بو بهشەك پشكدارى د بكارهيانا پروسا نمايشيدا كره، و بو به هوكارى ئەوى ژلاين جوانيا هزريه كو لگەل ئامازەيىن كاركتەران و دەربيرين
 ئەوان يين هونەرى بگوخت، د پەيوەنديەكا دناقبەرا زارفەكەرى و پيرفورمانسا وى و دناقبەرا پيكتەتئين دى يين شاتۆي. لەورا ئەف چەندە رەنگەدانى ل سەر
 وەرگرى دكەت، داكو ژلاين هەستاشە بگوهوريت ژ رەوشەكى بەرەف رەوشەكا ديشە بەت، ئانكو بەرەف رەوشەكا بلندتر و جوانتر و خۆ شترەف بەت، كو خۆ
 بييت بەشەك ژ ناهەرۇكا نمايشا شاتۆي. داكو تەماشە ب تيكەهى خۆ يى تمام و لگەل هەمى پيكتەتئين دى يين نمايشى ب دەستشەهين، كو زارفەكەر ب ئيك ژ
 گرنكرين پيكتەتئين نمايشى دەيتە هزمارتن، لەورا پيدفيله پيرفورمانسا زارفەكەرى ل دويش بەيىن جوانكارين بيت، دا بييتە ئەگەرى ب دەستشەهينانا تەماشى.
پەيىن سەرەكى: تەماشە، جوانى، نمايش، پيرفورمانس، شاتۆيا كوردى.

پيشەكى

ئيك : ئارشا فەكۆلين

شاتۆ پشت بەستنى دكەتە سەر نامادەبوونا راستەقينهيا بينەران، دەمى كو ئەو نمايشا شاتۆي ياكو ئەوان دقيت بينە دەيتە پيشكيشكرن بۆ بينەران، دا كو جياوازا
 دناقبەرا رۆلى بينەران و رۆلى زارفەكەراندانا دياريت، و پەيوەنديەكى دناقبەرا ئەواندا دروست دكەت. و ديت هەلچونەكا هەست و سوزان بيت ل دەف بينەران ل
 بەرامبەرى پيرفورمانسى، و ئەفەبه ئەگەرى كارىگەريا دناقبەرا بينەران و دناقبەرا نمايشيدا، ژبو بەرز راگرتنا ئاستى نمايشى و ديتە هوا بەژداريكرنى دگەهشتانا رانا
 نمايشا شاتۆي.

ديروسيسا پيشوازىكرتيدا، ئەو كاري بينەرى بىن راديت بەرامبەر ئەوا ديبينت ب گرنكرين كار دەيتە هزمارتن، كو بينەرى گرپەت دناقبەرا ليشفەگرا وى ياتايەت و
 ليشفەگرا كاري دەيتە نيشاندان، و دناقبەرا ئەوى جيانا ئاشوبى يا دەيتە نمايشكرن و دورهيلى بينەرى. ل دەمى گيلەشوكا ناخى زارفەكەرى دەر ديت، ژبو دربرينا
 خۆ يا ئازاد، سيستمەهكى جوانين دنافرينيت كو هەمى كوسپ و ئاستەنگا دناقبەرا خۆ و بينەريدا لاددەت. هينكى رول لىك دەيتە گوهارتن و بينەرى ژى ئازاد دىن،
 لى ئەف پەيوەنديە دورست نايەت ئەگەر وەرگر ب دورستى ب رۆلى خۆ نەرايەت و ئاراستەكەر ژى نەزايەت ب دروستى ئاراستەكەت و ب پەيوەنديەكا
 تەندورست سەرەدەرى لگەلدا بدكەت.

شارستانيةتا كوردى هەمى پيكتەتە و باوەريين خۆ فە دناف دياردين خۆ يين هونەرى گەلەك هينايين تەماشى دناف خۆدا حەواندينە، ژ فەريزا سروشتى و
 ريوەسم و ئاهەنگين ئەوان دناف رەوشەنييريا ئەوان يا تايينيدا، و داوونەريين ئەوان يين خيلهكى. ئەو سروشتى دەيتە نياسين ب نيزىك بوون و پيكتەژيان و گيانى
 دەست پيشخەرى، كو د ئەنجامدا تابلويين هونەرى ژ فەگيراني و ستران گوتنى ژى دروستون، و هەندەك تابلويين دى ژ لقينا و سەماكرنى كو زيرەكى و رەهەوانبيژى
 و بلجەتيەكا بالكتيش تيدا هەبوو دگەهشته ئاستى دەربيرين، هەروەكى د شيوەيەين شاتۆيا ريوەسم و ئاهەنگان و ريوەسمين تايى زەرەدمەشى و ئيزدى ئەوين
 كارتينكرنەكا مەزن كرى، ژ بەر هەبون و بلجەتيا فەگير و سترانبيژين بناف و دەنگ، ئەوين كو رولەكى ژهەزى دگيران ب سەماكرنى و موزيكي سرودين خۆ يين
 تايىنى دگوتن. و ئەوا دەيتە دانان ژ شاتۆيەين هەرە بەرچاف، يانژى ب دياردين شاتۆيا كوردى دەهاتە نياسين. سەبارەت ئەفا بورى فەكۆلەران تيبينى كره كو تەماشەيا
 شاتۆي دياردەكا هەستپيكرنى به دچيتە د ناخى وەرگريدا و ديتە ئەگەرەك بو فەكۆلەران كو ناف و نيشانين فەكۆلينا خۆ بى شيوەى دارين (تەماشەيا شاتۆي د
 دياردين شاتۆيا كورديدا) ئەوا بريكا ئەوى فەكۆلەر دى رابن ب ديتنا ئەوان پيكتەتەيان، يان پيشەران، ژ بو تەماشەيا شاتۆي و مەودايين بدەستشەهينانا ئەوان د
 چارچوقەين سەرورا شاتۆيا كورديدا، كو فەكۆلەر دى باهەق تەماشەين ب هەمى شيوەيەين ئەوى يين هونەرى و گەلەرى و فلکورى و تايىنى وەرگریت، بريكا

فەكولېنا جوانيا پېر فورمانسى و دەرىنا ئەوى د چارچوقەين و تېنەكرنا شاتويېدا، و لسەر في بنەماي ئاريشەيا فەكولېنى دەستنيشان دكەت بريكا ئەفني پرسیاری (ئەرى جوانيا نواندني كارتیکرنی د بدەستشە هینانا تەماشەئ د شاتويان کوردیدا دكەت؟).

دوو: گرنکيا فەكولېنى و پېدقيا تېن ئەوى :

گرنکيا فەكولېنى پېدقيا تېن ئەوى د فەكولېن ل پېر فورمانسى و كاريگەريا پروسا جوانكارين د چارچوقەين و تېنەيدا و بلند راگرتنا ئەوى د ئافراندا تەماشەيا شاتويېدا، كو ئاشويان وەرگري بەرەف شلوفەكرن و هەفكەهشتەئ فەبەت، ديسان پېر فورمانس ب هەمی پېكەتەين خو و شتويان لفينين خو بين سەرەكي و بنەرەق د پېكەنانا سينوگرافيا شاتويان بديناميكيەكا گونجاي بو دورستكرن و ديزاينكرنا و تېنەين زەهزی بو ئافكارنا نمايشی، چونكي ئەوه دېننە بنياتەك د دورستكرنا پەيوەندي د شاتويېدا. و ل سەر في بنەماي گرنکيا فەكولېنى پشتمبەستني دكەتە سەر تېشكخستنا روناھين ل سەر جوانيا پېر فورمانسى دشاتويان هەفچەرخدا، و گرنکيا بدەست فەهینانا تەماشەين بريكا نمايشين شاتويان ژ بو پەيداکرنا پەيوەنديا دنافەرا زارفەكەر و وەرگريدا، و گوهورينا ناخي وەرگري ژ بارودوخەكني بو ئيكي دي في بلندتر، يان نزمتر، سەرەراي مفا وەرگرن ژ تەنجامي فەكولېنى بو ئەوان بين گرنکيا ب فەكولېنين هونەري و شاتويان کوردی ب گشتی و پېر فورمانسى بتايەتی ددەن.

سئ: ئارمانجا فەكولېنى:

دياركرنا تەماشی بريكا بنەما و ساخالەتین ئەوى و كاريگەريا جوانيا پېر فورمانسى و رولني ئەوى د ئافراندا تەماشە شاتويان د نمايشين شاتويان کوردی يا هەفچەرخدا .

چار: سنورئ فەكولېنى:

سنورئ تېورى: نمايشا شاتويان و جوانيا پېر فورمانسى د شاتويان کوردیدا بخۆفە دگريت.

سنورئ پراكتيكي: بو پراكتيكي شاتويان (بەرزەبوون) يا دەرھينەر (فەھمی سەلمان) ئەوال سالان ۲۰۰۵ئ ل پەمانگەها هونەرين جوان ل دھۆكئ هاتپە نمايشكرن، وەك سەمپلا فەكولېنى هاتپە وەرگرن.

۱ - پشكا ئيكي

۱ - ۱: تېكەھ و زاراڤين فەكولېنى

تەماشە ژلاين زمانپە

(تەماشە) ئانكو (فرجة) بزماين عەرەبي: فالاهيەكە دنافەرا دوو تەشتاندا، و ئاشكرانكا خەمگينپي، ئانكو ديتنا تەشتەكيبە ب مەرما خو يئشە مژيل كرنی. (جمع اللغه العربية: ۲۰۰۴: ص ۶۷۹)

تەماشە وەكو تېكەھ و زاراڤ

تەماشە ئەو شتويان شاتويېنە، ين باهەتین روزانە بين خەلك يئشە گريدای لاساي دكەت، و بېشەرەكە ژبو دورستكرنا كاريگەريا پەيوەنديا دنافەرا دورستكەري و وەرگريدا، و پشتمبەستني دكەتە سەر چەوانيا تەماشی و جوداھيا جورين ئەوى . (امين، خالد، ۲۰۰۷: ص ۱۲۶ - ۱۲۷)

پېناسەيا ريكارى (تەماشە) لگور پېدقيا تېن فەكولېنى

تەماشە جورەكە ژ جورين دەرکەشتنا وەرگري ژ رەوشەكني بو رەوشەكا دي، و فەگوھاستنا وەرگري ژ رەوشەكني بو رەوشەكا بلندتر يان نزمتر بريكا رەگەزين دەرپينا دراماي ب وئين فەدېتني يان ب وئين گوھليبوئي، كو هەر تەشتەكني سەر بيت سەرنا پېنەري بخۆ براكتيشيت ونە هيتيت ب چ تەشتين ديشە مژيل بيت.

جواني ژلاين زمانپە

(بەستاني)، جواني هوسا ددەتە دياركرن كو جوانكاري ژ جوان هاتپە (جمل-جالا) ژ سەر و سيایان (ين جوانە) و (يا جوانە) (جميل) و (جميله) (جوانكر) (جملة) جواني ژ باشي يە. (البستاني، فؤاد افرام، ۱۹۸۶: ل ۹۳)

و مەسعود هوسا ددەتە زانين (جوانكر، جوان دكەت، جواني) (جمل، يجمل، جبالا) ۱-رەوشتي خو پيش دئخيت ۲- شتويان خو پيش دئخيت.

(مسعود، جبران، ۱۹۶۷: ل ۳۳۵)

جواني وەكو تېكەھ و زاراڤ

مدكور جواني هوسا دېنيت كو ب شتويان گشتي: ساخالەتەكە دەيتە تېنپينكرن د تەشتاندا و كەيفخوشي و رازيپوني د دەتە دەروني مروفي. (مدكور، ابراهيم، ۱۹۸۳: ل ۶۲) هەرەوسا مدكور ددەتە دياركرن كو جواني ب شتويان تايەت، ئيكة ژ ئەوان هەرسن بەيان بين كو بنەماين بەاين بلند يئك دەينيت، و ئەفە لدەف ئايدايليستان ساخالەتەكە ب سروشتي تەشتان فە، هەرەوسا يا جيگيرە و ناھيتە گوھورين، و ئەو بخۆ بوپە تەشتەكني جوان ژ لاين فەدېنپشە، دوير ژ ئەوان كادانين بريار تندا دەيتەدان. (مدكور، ابراهيم، ۱۹۸۳: ل ۶۲)

لالاند جواني هوسا دەتە دياركرن كو (ئەو ساخالەتەكا گريدايە ب جوانيئشە ب ئارستەكا تايەت، كاريگەريا جواني ناياب دەتە هەفتيشوي خوشتين و جيژ وەرگرتني) جواني دكەفشيە سەر كوماكە گوھەرا بين لاسايكەر ژ بو كەيف خوشتي و دەم بوراندني، و ژ بو هەستين رەوشتي، و شلوفەكرنا ئەوى وەك باهەتەك ژ بو جواني زانستەكە. هەرەوسا دېنپت دەستەلانا جواني لسەر دەستەلانا هەلسەنگاندني يە ئەوا لدور جواني دزفريت. (لالاند، اندرپە، ۲۰۰۸: ل ۳۶۷)

پېناسەيا ريكارى (جواني) و لگور پېدقيا تېن فەكولېنى

پشكيشكرنا و تېنەين شاتويان بين بالكيش و كارتېكەر، كو رەنگەدانني ل سەر هەستني وەرگري دكەت، و خوشتي ژ ئەوى دەم بوراندا دەستاندا بدەستشە دەينيت، بريكا راسپارده و نافەرۆكين پشكيشكيري. هەرەوسا پېكەتانا ئەوان بەا و نافەرۆكين د چارچوقەين ئەوان في هونەري و جواني بخۆ فە دگريت.

پېرفورمانس ژاپن زمانىقى

ب زمانىقى عەرەبى (الاداء) ژاپن يېقىن ئىنگلىزى (To Perform) ھاتىيە ۋە گرگىن، كۆ دىن بىر تەدۋا ژاپن فرەنسى يا كەفنى (Performer) ھاتىيە ۋە گرگىن، ب راما نا جىيە جىيە كىرنا ئەركەكى يان ئەنجامدانان كارەكى يە. پېرفورمانس ب ۋانا گەھشتىنا تىشەكى ۋە تەمامكرنا جىيەنانا ئەۋى يە. (كارلسون، مارفن، ۱۹۹۹: ۵)

پېرفورمانس ۋە كۆ تىگەھى ۋە زاراف

پېرفورمانس ب دەستىھىنانا ئارمانجىن رىكخستىيە ھەر چەند دى سىروشتى ۋە ھەمەجورىن. د شىاندائە كۆ مروف ئىكسەر ب (دەرئەنجام) تىيگەھىت، ۋ ب تىگەھەكى بەرفرە ژاپن پروسىسى ئەۋا دىيە ئەگەرى دەرتەنجاما (كارى).

ئەۋە دەمى كرىكار ب ئەۋان ئەركىن ل سەر ملى خۇ رادىت ۋ ئەنجامدەت لگور ئارمانجىن بو ھاتىنە دەستىشاكىرن.

يان كرىيارەكا رىكويىكا رىكخستىيە زارافەكەر ب ھوشياريا ژىر جىيەجىندكەت لىسەر لەشى خۇ، كۆ رەنگەدانان گولھىيوى ۋ دىتتى ب ژىرانە ۋ رىكويىكا ۋ براسكويانە بگەھىنىت ۋ بىنەرى پى رازى بگەت، كۆ بىتتە چالاكەكا مروفىيەتى، ب پىشەبەستىنا شاكىر ۋ ھەمى كەرەستىن زارافەكرى. (راضى سەد مەجىد، ۲۰۰۶: ۶۱).

۱ - ۲: تىگەھى تەماشى ۋ پىكھاتا دەستىكى

(شىنكر (schechner. R) تەماشى ۋەسا پىناسە دكەت كۆ: (ئاكەرەكى پىتر ژ جاركەكى دارىشستىيە) (خالد امين، ۲۰۱۰: ۱۳۲)، لى كلىفورد كاتەر Geertz Clifford تەماشى ۋەسا پىناسە دكەت كۆ: (چىرۇكەكە مروف ل دۆر خوۋە بۇ خوۋە قەدگىرىت) (خالد امين، ۲۰۱۰: ۱۳۲)، د چارچوۋى ھەردو پىناسە پىن پىشتىدا، دىياندائە پىناسە بگەكى كۆ تەماشە درامايەكا جىككى يا چوۋوكرى يە دەرىپىن ژ دەمىن قەبىر دكەت ۋ نىشانان رەۋشەنبرىيا مروفىيەتتى يە. ل سەر ئەۋى ئىككى ئەم دىشپىن پىن كۆ تەماشە رەگەزەكى دەرىپىن يە ۋ ب رىيا ئەۋى مروف دىشپىن ھەفگەھشتى بگەن ژىر كۆ تەماشە روۋدانەكە ژ ئالىي مروفىن پىشەكار قە ل جىككى ھەمەبىر جەماۋەرەكى دەھىتە نىشادان كۆ پىرپىيا ئەۋان بىردانكەكا ھەفپىشك ل گەل بەرھەمبىنەرى تەماشى ھەيە، پەيپا تەماشە ۋەكۆ ھەقۋانە (مىرادف) ھاتىيە بكارھىنان، نە ۋەكۆ پىگەھۇر بۇ تىگەھى نىشادان يان پېرفورمانس، ژىر كۆ رەۋرىشالنىن تەماشى ژدان ۋ ستاندىن ھاتىيە ۋە گرگىن ژىر جىيە ئەۋى پى بىلند د ھىرا مەيا تەماشە پى يا گەلپىدا. ھەرۋەسا نىشانان تەماشە پى ھەمان راما نا تەماشە پى spectacle دى زمانى فرەنسىدا. لگەل ئەۋى چەندى ژى پېرفورمانس نىشانان تاكلایەنىيا دەستەكەتتى ددەت بتايەت دەمى بابەت پى گرپىداي شاتوۋى ۋ ھەموو ھونەرىن دى پىن زارافەكرى كۆ بىي بەرھەقبوۋنا جەماۋەرى تەمام ناپىت ۋەكۆ لايەنى دىن ھەفكەشنى. (فىشر لىشەتە: ۲۰۱۲: ۸ - ۹)

تەماشە ھاتىيە ۋە گرگىن ۋ بەردەستىكرن ۋەكۆ تىگەھەك د ئەدەبىيات رەخەنبا شاتوۋىدا، نوۋكرنا تەماشە دى گرگىن تەماشە دى گرگىن تەماشە ۋ ھىنانا ئەۋى ۋەكۆ نىمونەكا ھەقدىر بۇ نىمونان شاتوۋى بىجە ناپىت، بەلكو پىدقىيە دەرگەھىن ئەۋى ل سەر پىشەكارىيا سەردەم بىنە قەكرن ۋ سەرەدەرى لگەل شىۋە پىن ئەۋى پىن كەش ۋ نوى بىتتە كرىن. (حسن المنبى، ۲۰۰۲: ۱۴) تەماشە ژ رىزگارپوۋنى، بەرۋفاۋى پىدەنگىن يە ۋ بەرۋفاۋى ئالوزكرى، تەماشە رىزگارپوۋنە ژ تەنكاشىن ئانكو ژى دەركەفتىنا تىشپىن سەر ۋ ھافى كۆ دىيەتە تەماشە كرىن. تەماشە بۇ ھەر تىشپى سەر، ھەر تىشپى سەر ژى ھاندانان تەماشى دكەت، ژىر كۆ ۋە گرگى رادىكشىت ۋ ب تىشەكە دى قە مژوۋىل دكەت كۆ بلا بۇ چركەتتىكى ژى پىت. (سلام أبو الحسن، ۲۰۱۳: ۳)

دەمى بەجس ل شىۋە پىن تەماشى دەھىتە كرىن ئاخفتن ل سەر ۋى تىشپىيە پى ب چاف دەھىتە دىن، ژىر كۆ دىمەن ب شىۋە پى تەماشى قە گرپىدا، دەھىن تەقلىدى پى د شاتوۋى ئىتالىدا دەھىتە پىشكىشكرن دىمەن تىدا ھەفكەكە د ناپبەرا ناپىشى ۋ جەماۋەرىدا، ھەفكەكە جىيە يە د ناپبەرا ئاراستەكەرى ۋ ۋە گرگىدا، د دەمەكىدا دىمەن گەلپىرى پى ل گورەپانەكى يان ل جادەپەكى يان ل جىككى گىشى دەھىتە ناپىشكرن دىمەن ئەۋى بازەنى يە، ژىر كۆ جەماۋەر ۋەكۆ بازەنى ل دۆر دىرپىت چ روۋنشتى يان ژى ژىرپە بىت، ۋ ۋەسا شىۋە د دىمەن ب دىننا جەماۋەرى قە دەھىتە گرپىدا. ژ ئەۋى ئىككى دىزىن كۆ شىۋە پىن تەماشى ژ تىگەھەكى بۇ يا دى جودانە ۋ جىيە تەماشى ژى ژ تىگەھەكى بۇ يا دى دەھىتە گورپىن. دىت دىمەن پى جودا پىت ژ كەسەكى بۇ پى دى ۋ ئەۋ ئىك ھارىكارە بۇ ئافراندا جۆرەكى پىشكارىيا ھىزى. ژىر كۆ ئەۋ جوداھى د بەرپىخوۋەدانان دىمەن بىدا جوداھىيەكى د بۇچوۋان ژىدا دروست دكەت. شىۋە پىن تەماشى ھندەك بازەنى نە كۆ جەماۋەر ۋەكۆ بازەنى ل دۆر دىرپىت ۋ ھندەك ژى بىنەجىن كۆ جەماۋەر ل ھەبەرى ناپىشى د جىدا دراۋەستىت ۋ ھەستىن ئەۋان د ھەفكرى نە ھەرۋەكۆ ئەرتسۆ دىپىت. (ابو الحسن سلام، ۲۰۰۸) ھندەك شىۋە پىن تەماشى پىن لىكۆك ژى ھەنە، ب ئەۋى راما نى كۆ كارلىك (تجاۋب) ئىك ب تىن نەپىت، چوۋكو جىيە جەماۋەرى ل گورە ناپىشكرن دەھىتە گورپىن دا كۆ جەماۋەر بىنە پىشكەكە ژ ناپىشى. بەرۋفاۋى ژى دىمەن ژى ل گورە سىروشتى ناپبەركى دەھىتە گورپىن ۋ جىيە تەماشەفانان ل گورە دىتەكى دەھىتە پىكەن. ھندەك ژى د لىكۆك ۋ ئەكەر ۋ جەماۋەر ل گورە شىۋە پىن ئەۋان دىن ژ جىككى بۇ پى دى ۋ ل گورە روۋدانى ل جىككى پىر ژ ئاستەكى ھەي. ھەرۋەكۆ ناپىش ل كۆچكەكا كەفئار بىنە پىشكىشكرن يان ژى ل كەلھەكى قە. ۋەكۆ ناپىشكرنا شاتوۋەرىيا (بەرزەبون)) يا دەھىنەر (فەھى سەلمان) كۆ ل ناپبەرى كەفنى پەيمانگەھ ھونەرىن جوان ل دەۋكى ھاتىيە پىشكىشكرن. تەماشە ھالەتەكى بەرھەقبوۋنى يە د كاكلا روۋدانىدا ۋ كارلىكرن د گەلدا، دا ب رىيا ئەۋى بەرھەقبوۋنى تەماشەفانان ژ ھالەتەكى بۇ ھالەتەكى دى پى ھەستىن دەركەفپىت، ھەرۋەكۆ د ھالەتەكى خوۋە پى سىروشتى ۋ دورھىلى پى ھەردەمدا. دا لگەل روۋدانىن تەماشى پىچىت ۋ لگەلدا د ھالەتەكى دىدا بىت ۋ ل گورە سەمتىن روۋدانان ۋەرگى د ئاساننى شاپاندا دىرپىت، كۆ رەگەزىن تەماشى ۋ ئالاقىن ئەۋى د چارچوۋى سىزىن روۋدانان تەماشىدا دروست دىت يان ل ھەبەرى ئەۋى دەھىتە ناپىشكرن. ئەۋ دەركەفنى ژى قەگولاستىنا ۋەرگى يە ژ ھالەتەكى بۇ ھالەتەكى باشتر ۋ ماقولتر ب رىيا رەگەزىن دەرىپنا دراماپى ب ۋىنە پى دىتتى ۋ ب ۋىنە پى گولھىيوىنى ژى. ئانكو تەماشە نە ب تىن ل سەر دىننان دىمىت بەلكو خوۋە رادىكشىتە سەر گولھىيوىنى ژى. دىياندائە چىنە د ناپا رەگەزىن دەرىپنا دراماپىدا ب رىيا ھونەرى پېرفورمانسا ژ ئالىي ئەكەنراشە دەھىتە پىشكىشكرن، (باۋرز، فوبون، ب. ت: ۱۵ - ۱۶) لى بەرى قى ئىككى پىدقىيە جوداھىيا د ناپبەرا زارافى پېرفورمانس ۋ زارافى تەماشى بزانىن، ژىر كۆ ھندەك بۇچوۋىن لىكۆلەران ھەنە

كو ئىككى وەكو پىنگوھور بۇ يىن دى دىين، ئەف ئىئەكە ژى گوھورين و دووركنە ژ زارافى تەماشى و پىرفورمانس. پىرفورمانس تاكلا يەنە دەھنە بېھىنەن ب تايەت ھەكە بابەت گرئىداى ب شاتوئى بيت. تەماشە ژ پىرفورمانسى و شاتوگەرىن بەرفەرەترە، ژبەرکو رىورەسمان، ئاھەنگان و بارىين وەرزشى و سىزكى ژى بخوھفە دگرىت. (امىن، خالد، ۲۰۱۱: ۱۱)

بىياقى پەيقا تەماشە د زمانى عەرەبىدا خوھ رزگاركنە ژ خەم و تەنكافىيان، لگەل رامانەكىن كو د نافرۇكا خوھدا نىزىكى نمايشا شاتوئى دىت، كو د بىياتدا پەيقەكا سربانى كو دىئىنى (الفرجة)، ژبەركو ل گورەى نافی ئەوئى تەماشەكرنا تىشتى سەيرە، لى پەيقا (Spectacle) ژ كارى لاتىنى (Spectare) ژ داىكوووبە ب رامانا دىت و تەماشەكر، ئانكو گرئىداى وى تىشتى يە يى دەھنە دىين. ب فى ئىككى تىگەھى دەقى شاتوئى وەكو بىيات بۇ نمايشكرنى دەھنە پەروىزكرن. پىشكەفتنا بۇچوونان ل سەر تەماشى و ھەقدەم د گەل ئەوان گەلەك براقىن ل دەستىپىكا فى چەرخى ھاتىنە كرن وەكو براقەك بۇ ھىلانا ھویركائىن ئەوئى و دوبارە ساخكرنا نمايشان و شىوھەن كەفن و ژ شارستانىيەتەن جودا، كو سەپاين شاتوئى تىدا بن. زىدەبارى پىشكەفتنا زانستىن دى دىياقى خواندنا جفاكان و ئاكار و رەوشەنبرىن ئەوان جفاكان، وەكو ئەنزۇبۇلۇژيا، سوسىئولوژيا، سىمپولۇژيا و گرگىيا فان زانستان د نمايشا شاتوئى و نمايشىن دىدا، د گەل خواندەك كوبر بۇ سەپاين ئاھەنگىزانى يىن بەرى دەرکەفتنا شاتوئى د ئەوان جفاكىن كەفتنا ھەين. دا ئەوان ھەمى كاودانان تىگەھى شىوھى تەماشى د دەمى نھادا داپۇشن. ھەبوونا دەلىشى و قالاتىين د ئىك ژ ئەواندا بۇ بارىكرن و پىرفورمانسى بۇ روودانەكا تەماشەى. يا دى ژى بۇ تەماشەفانان، ب ئەوئى ئىككى زارافى تەماشى گەلەك شىوھەن تەماشى بخوھفە دگرىت يىن ب شىوھە سەروسەپاين خوھ ل سەر دەپنى شاتوئى نىزىكى ئىك دىن. (الىاس، مارى: ۱۹۹۷: ۳۶).

ژبەر كو شاتوئى دەستىپىكىن دەستىپىكى ژ گەلەك رەگەزىن تەماشى يا تىرى بوو، ھەموو ژى د بىياتدا ژ سروسىتى رىورەسم و ئاھەنگىن ئۇلى ھاتبوو وەرگرتن، ئەو رىورەسمىن ئۇلى كو وەكو ئاھەنگان بوون و شىوازەكى پىروز تىدا بوو، دا مرؤف بشىت د چارچووفى ئەوئى دا دەربرىن ژ نىزىكوونا خوھ بۇ خوداوندەكا بەت، ھەروەسا پىشكەفتنا قورباناندا پىروزىيا خوداوندەكا بەست خوھفە بىنىت. مەرەم ژ ئەوئى ھەمىن ژى بېھىنەن كارەكى دىنباي يى دەستىپىشانكرى (جەنگ، نىچىر، ھەفزىنى... ھەتد)، بۇ نمونە د شارستانىيەتا گرىكىدا تەماشە د ئاھەنگا (دېترامبوس) دا دەھتە كرن و ھەموو شىوھەن رىورەسمان يىن زاراقەكران د ئەوئى ئاھەنگىدا دكرن، سروسىتەكى تەماشەى تىدا بوو، (دېترامبوس) بخوھ ژى پارچەبەكا ئۇلى يا ھەلبەستى و سترانكى يا سەماكەر بوو، گرۇپەكى ژ يىنجى زەلامان پشكەكارى تىدا دكر و خوھ ب كەفلى بزنان دادپۇشى و ل دۇر سەبرگەھا (دېونىزوس) دى دىفرىن، خوداوندەكى مەردىنەى و مەينى و بەرھەمى ب گىشتى. (ارسطو، ب. ت: ل ۶۰)

بەما و رەگەزىن تەماشى شاتوئى

سەبارەت بەما و رەگەزىن تەماشى گەلەك و جۇرا و جۇرن، ژ ئەوانا يىن ب شىوازىن مرؤقان دەھنە بېھىنەن، و ژ ئەوانا يىن ب شىوازىن ھونەرى يىن خوازىنى (مجازى) و سەردابىرى (اىيامى) دەھنە بېھىنەن، ئارمانجا ئەوئى دەربرىنە، و ژ ئەوان ژى ھەنە بۇ چىكرنا پىكەينان، ھەندەك ژى كارىكرىن بۇ بەرھەقىيى و جۇرا و جۇركنى و ھاندانى و سەرنج راکىشائى، ھەموو رەگەزىن تەماشى ژى ل ژىر دو ئاستىن تەماشى كۆمقە دىن ئەوئى: ئاستى ھونەرى و ئاستى گەلپىرى يى تەماشى. (ابو الحسن سلام، ۲۰۰۸)

پىدقىيە تەماشە ب ھزر و بەھايىن مرؤفابەتى و جفاكى و ھەبوونى قە بېھتە گرئىدان، ئەقە ژى تەماشى ژ شاتوئى و سىنەماين، ھەروەسا د ناھەرا تەماشى و ھونەرىن بەھلەوانى جودا دكەت، ئانكو شاتوئى پىدقى ب فان ھەردو رەگەزىن ھزر و تەماشى ھەبە، ھزر ژى گرئىداى دەقى بان نافرۇكى يە، لى تەماشە ئەنجامى شىوھى يە و ئارمانجا ھزرى بېھىنەن رازىبوونى يە، لى ل سەر تەماشى پىدقىيە خۇشىن ژ ھزر و كەسايەتەن بىنىت، ب كرىار ژى رامانا تەماشى خواندنا بەھايانە. لى پىدقىيە ئەف ھەرسى مەرجمە تىدا ھەين:

۱- چارچووفى جفاكى يى رەوشەنبرى: چ تىشت تەماشى دروست ناكەن ب تىنى تىشت و كرىارىن ھەست پىكرنى و يىن ھەستان دلغىن، ژبەركو دكەقىتە د رەوشەكا رەوشەنبرى و جفاكى يا دەستىپىشانكرىدا.

۲- پشكەكارى: تەماشە پىك ناھىت ھەكە تەماشەفان پشكەكارىن د گەلدا نەكەت، ئانكو ب رىيا بەرھەقىيا وى بۇ تەماشەكرنى و ھەست پىكرنى ب وى تىشتى دىنىت وەكو تەماشە، چ بابەت گرئىداى تەماشى بيت ب رامانا قەرەفاندنا خەمان، يان تەماشە ب رامانا خۇشىن. ب فى ئىككى ئەو دىنە ئەنجامى دو كرىار و دو ھەزان، كو پىدقىيە ئىككو ھەمىن بەكەن: ھەزكرنا تەماشەكرنى يا چىكەرىن تەماشى دروست دكەت، و ھەزكرنا تەماشەكرنى يا بىنەرى تەماشى دلغىنىت. و ئەقەيە رادىكىشە مەرجمە سىن:

۳- كرىار: تەماشە پىك ناھىت ب تىنى ژ ئەنجامى كرىارەكىن كو شىوھى پىدقىياتىن وەردگرىت، بەلكو خەم و كۆفانين وى پالددەن ل تەماشى بگەرىت، يان ھەز و كاركرن بۇ ئەوئى يان ژى پىزابوونى. (عز الدىن بوئىت، ۲۰۱۱)

بەرؤفاژى تابلۇيا شىوھەكارى كو د چارچووفەيدا تىشتەكى دىار ھەبە، ھەروەكو (رىچارد شىنكەر) دىئىت، و رۇمانا ژ پەيقان دەرکەقىت، تەماشە يا ھەى وەكو كرىار و دژەكرىار و پەيوھەندىيا د ناھەرا دو لا يەناندنا، ھەروەسا ل گورەى كۆتتا (فىشەر لىشتە) نافرۇكا تىگەھى تەماشەى، پىرفورمانس د ھەبوونا جەستەپىدا د ناھەرا زاراقەكر و جەماوهرىدا وەكو مەرجمە پىشوخ تەماشى بۇ بېھىنەن تەماشى، و دەمى (فىشەر لىشتە) داكۆكى ل سەر رەھندى جفاكى بۇ دىدارا شاتوئى كرى، ژبەركو دقيا رۇلى تەماشەفانى بلند بەكەت بۇ بېھىنەن تەماشى وەكو روودانەكا ب تىنى، كارلىكا وەكەھف د ناھەرا بگەراندا دىنە نىشانان ھەموو روودانين تەماشەى، تەماشە د ناھەرا و ب رىيا بەرھەقىوونا جەستەى بۇ ھەر ئىك ژ ئەكتەر و جەماوهرى دەھتە بېھىنەن. ژبەر ئەوئى ئىككى تەماشە دو گرۇپىن مرؤقان دخوازىت، بگەر و تەماشەفان، كو د دەمەكى دەستىپىشانكرى و جھەكى دىاردا ھەنە بۇ پارقەكرنا ھەلوپىستەكى، تەماشە ژ دىدار و كارلىكىيا ئەوان دەرکەقىت. (Erika Fischer-Lichte، 2010: P.10)

لې ئەو رەگەزىن تەماشىا يېنكەھىن دىنبايدا رەگەزىن نايىشا شاتۆيى نە، يېن ژ ئەقېن خوارى يېنكەھىن:
ئەكتەر:

ئەكتەر رەگەزى سەرەكى يە بۇ ھەر نايىشەكا شاتۆيى و د شىاندا نىنە دەستان ژى بەردەن، ئەو نايىتى كارى شاتۆيى يە و ئەو ئالافە يى ب رىيا وى جەماوەر دىتىت ھىزا يېشكىشكرى يان دەق ئەدەبى وەرگىت، يى ئەو ل سەر دەپى شاتۆيى يېشكىش دكەت پىشتى ھەبوون و پىشتەقانىيا تەكىكىن دى يېن نايىشكرىن. ئەف يەكە ژى رۆلۈ ئەكتەرى و ھەيى وى د نايىشا شاتۆيىدا ديار دكەت، د شىاندا يە نايىشا شاتۆيى يى دىكۆر يان موزىك ھەيتتە يېشكىشكرىن لى د شىاندا نىنە يىي ئەكتەر ھەيتتە يېشكىشكرىن ژەركو ئەو ژ نايىشا شاتۆيى نايىتتە جوداكرن. (بوعىزى، عبد الرزاق، ۲۰۱۴: ل ۱) ئانكو ئەو نايىتە بۇ ئافراندا تەماشىا شاتۆيى ب رىيا جوانىيا يېشكەتتەن وى يېن لىقنى و يېر فورمانسا ئەوى يا ديار.

يېنەر:

يېنەر ئالافى وەرگىتتە ئانكو وەرگەر، كا چەوا ئالافىن ئاراستەكرى ھەنە، وەكو ئەكتەر و دىكور، وروناھى... ھتتە. تىگەھى يېشوازىن د شاتۆيىدا ژ كرپارا لاتىنى (recipere) ب راما نا وەرگىت يان يېشوازىكرن، و ئەو د يىاقى زىماندا ھاتتە بكارھىنان و دەستپىكى بوو راگەھاندىن، پاشى د يىاقى شاتۆيىدا ھاتتە بكارھىنان بۇ زانستىن رەخنى و پىشتى تەقلىبەقوبىن ل سەر ئىك و د شاتۆيىدا ديار بوو يەنە، ئانكو كارى رافەكرى يى تەماشەقان يى رادىت وەكو تاكەكەس. راما نا ئەوى ژى ئەو كرپارە يا تەماشەقانى تاك دكەت وەكو مروفەك يېشكەتتەن خوە يېن دەروونى و ھىزرى و ھەلچونى و جفاكى ھەين، دا ئەو تىشتى شاتۆ بۇ يېشكىش دكەت شروفە بكت. سروسى وەرگىتتە ژى ل كورەى پەيوەندىيا تەماشەقانى ل نايىتى و ب شاتۆيى ھەمىي يا جودايە، گىولنى تەماشەقانى و يېشكەتتەن وى يا زاننى و زاننا وى بۇ ھىيايىن شاتۆيى، زاننا وى يا يېشوخەت بۇ خواندا دەق يان ژى د چارچوونى نايىتىن يېشوخەتتە، ھەمى ھۆكارن و رۆلۈ خوە د ئاست و جۆرى وەرگىتتە ھەيە، ھەردو جەمسەرىن سەرەكى د ھەردو تىگەھاندا ھونەرمەندى يېشكىشكارە و تەماشەقانى وەرگەر. ئەفە ژى يا نەگۆھۆرە ژ نايىشەكى بۇ يا دى. لى يا جودا كوادىن نايىتتە نايىتتە يېن گىرپادى رەشەنبرىيا ھەردويان و دىرۆك و كوادىن جفاكى... ھتتە. ئەفە يە كارتىكرن يېنكى د سەر پەيوەندىيا ھەقركىيا د نايىتتە جۆرىن شاتۆيىن دەيتتە يېشكىشكرن و جفاكى و ھەر ئىك ژ ئەوان بەرھەمى يى دى يە و كارتىكرن لىدكەت و كارتىكرن لىدكەت. (عبد الغنى، صدیقه عبد المنعم، ۲۰۱۴: ل ۸). يېنەر و تەماشەقان گىرگىن ھۆكارن بۇ تەمامكرن نايىشا شاتۆيى يان يى دىتۆن (يېنەر) كو چەق كىمە يى سىگوشا كىم د نايىشيدا تەمام دكەت. شاتۆ روودانكا جفاكى يە تەمام نايىت يىي ھەبوونا جەماوەرى و د چارچوونى وىدا تەماشىا شاتۆيى د ھەر نايىشەكىدا تەمام دىت.

ھى شاتۆيى:

ئەو ژى ئىك ژ گىرگىن يېشكەتتەن يە و ژ تىشتىن سەرەكى يە كو شاتۆ نايىتتە كىن ھەكە ئەو نەيىت، زىدەبارى رەگەزى كەسايەتى و يېنەرى ژى يېشكە گىرپادىن د سەمتا درامايى يا ھونەرى و جوانى و ھىزرىدا، داكو شىوئى دوھامىن يى نايىشا شاتۆيى يېشكەتتە، ھەم د دەق شاتۆيىدا ژ نايىتى جودايە، ھندەك ھوركاتىن ھى د نايىشيدا ب شىوئەكى يان يى دى د سىنوگرافىا نايىشيدا دەرھەقن، ل كورەى دىتتا دەرھىنانى و رىيازادە ھىنەرى بۇ دەرھىنانى يا جەقەنگى يان دەرپىنى يان ھەر تىشتەكى دى يە، ئەو ئىك ژى دەلقى دەتە وەرگى راما نا ئافا بكت و گىرپادى نايىتى فەكەت... لى د دەقدا گەلەك ئالۆز ترە، ژەركو پروسا ئافكارنا وىنەى و ھىزا ھى و فالاتىيا ھى دكەتتە سەر مللىن وەرگى د چارچوونى ھندەك ئامازاندا كو شىسەرى بۇ نەخشەن فالاتىيا ھى دروست كرىنە، كو تىدا كەسايەتى دكەنە ئىك، ل قىرى ھى چ تىشت نىنە ژ بلى ئەركى خوە وەكو ئافكارنا دەق.

ھە رەگەزەكى گىرگە تىدا رەگەزىن نايىتى ب رىيا پروسە يەكا ئالۆز دكەنە ئىك، ژەركو ئەو ئەوان رەگەزان دكەتە ئىك، ھەروەكو ھى يى لايەنە و تىدا رەگەزىن نايىتى دىنە ئىك، ل كورەى ھىن داخستى يان يېن فەكرى، ھەكى ب تى و ھەكى بارقەكرى بۇ گەلەك يەكە يان د ھندەك شىوئەن شاتۆيىا نوودا. ھە رۆلۈ ئىككرنا رەگەزان ناگىرېت، دا وەرگى راكىشتە پىساركرى ل دۆر دىتتا وى يا تايەت بۇ جىپانى، ژەركو ئەوى ئىكى ژى شاتۆيا ھەقچەرخ بوو يە يېشكەتتە بۇ وەرگى دەيتتە يېشكىشكرن، يېشكەتتە ب تىگەھى جوانىيا ھى. (اسعد، سامىيە احمد، ۱۹۸۵: ل ۸۴) ئارمانجا قى ژى يېشكىشكرنا ھەيى جوانى و ھىزرى يە، د چارچوونى مژولكرن و كەنى و تراناندا، ژەركو ھەر چار مەرج تىدا ھەنە: دەق ئانكو ھىز يان روودان، دەپ ئانكو ھى نايىتى، ئەكتەر ئەو يى پى رادىت، تەماشەقان وەرگەر. ژەركو يېدقە دەق ھەيت چ يى دەقۇكى بىت يان يى سەر يىت و رىكەقتن ل سەر ھەيت، يان ژى يى شىسكى بىت، ھەروەسا يېدقە ھەكى تايەت بۇ نايىشكرى ھەيت ب ھەموو مىكانىزىمىن رۇناھى و پارچىن ئىكسواراتا و ھندەك سەروسمايىن دىكۆرەكى سادە.... ھتتە، ئەفە ژى ھەبەرى تىگەھى دەپى يە د شاتۆيا سەردەمدا، لى مەرجى ئەكتەرى و تەماشەقانى، بەرھەقوبونا ئەوان د شاتۆيىدا بۇ ئافراندا تەماشى يە، نۆرما لە چونكو بوىك (دەمى) ئەركى ئەكتەرى جەھ دىنىت، لى تەماشەقان جەماوەرە نايىت دەست ژى ھەيتتە بەردان. (ھجازى، حسين سليم، ۱۹۹۴: ل ۶۶)

سەپاين دەستپىكى بۇ دروستبوونا شاتۆيى و پەيوەندى ئەوى ب تەماشىا شاتۆيى ھە.

ھەر ژ چەرخىن دەستپىكى يېن يېشكەفتەن مروفان، مروفان يېدقە ب لەشەكى نەرم ھەبوو دا كارەكى ب زەند و باسكان بكن، ب رىيا لىنىن جەستەيى يىن نانى ژيانى يى بدەشتە دىنا، يان ژى بۇ بەرگىن د شەراند، يان بەرھىكاربوونا كارەساتىن سروسى. ب تايەت ئەو لىنىن بۇ نىچىرى دكرن، ژەركو ئەو يېدقە ب لىنان و بكارھىنانا زەبەلكان بوو، دا بىت ب رايىلەتتە نىچىرا خوە و نىچىر بكت. دەمى ژ نىچىرى ب دوھامى دھات و فەدگەريا شكەفتا خوە يان كوكلى خوە، دا بۇ ئەندامىن خىزانى، يان يېن گوندى چىرۆكا خوە فەگىرېت، كا چاوا ئەو نىچىر كر و ئەو ئاستەنگىن كەفتىنە د رىكا وىدا، لى ژ بەركو وى دەمى زمان نەبوو لەورا زمانى لەشى رىكا ئىكەنە بوو بۇ دەھفەكەشتىن د نايىتتە ئەواندا، ئانكو جەستەكرنا زمانى د چارچوونى لىنىن جەستەيى يىن دەرپىندا دھاتە كىن. دەمى بەھسى چەوانىيا نىچىركنا خوە بۇ ھەقلىن خوە فەدگىرا يېدقە بوو ھندەك لىنىن دەرپىن يىن جەستەيى بكت، دا ئەوا وى كرى فەگىرېت. نىگومان جەستە و نەرماتىيا و لىنىن دەرپىن رۆلەكى گىرگ بۇ يېشكەتتەن زىرەكىيا زارقەكرى ھەبوو. دا بگەھىتە دەرپىن ديار و جوان. (ابراهيم، ارام يوسف، ۲۰۱۷: ل ۹)

بەرى ھزرا درامايىن دەرىكەفەيت و بىيىتە چالاكىيەك كو پىرەنسىپ و بنەما ھەين و تىدا شىسەر و ئەكتەر و بىنەر و رىكخەرى ئايشى پىنگدار بن، مرؤفى دەستپىكى ب رىئا دىلپىنن خوە بىن ھەقدژ دەرىپىن ژ يا ناخى خوە ژ ترسى و زىرەكچى و دودلپى و ھەفركا ئەوى لگەل ھىزىن سروسىتى وەكو لەھى، ئاگرەربوون، نەخوشى، گىانەوهرىن درندە ب رىئا سەمايى و لىقنىن دەرىپىن دكر. لەورا سەما كەفتىرەن رىكبوو كو مرؤف دەرىپىن پىن ژ كارلىكىن خوە دكر، ژەر كو ئەو سروسىتى رەسەن بوو بۇ پىنگھاتنا زارۋەكرنى، ب ھەمى شىوھەيپىن خوە د سەردەم و ھىمىدا ژىدەرى وى ئالىي زىندەوهرى (غەرىزى) بوويە بۇ گوھورىيى و دوركەفتنى ژ خوە. (كوال الدىن حسين، ۲۰۰۷: ل ۷۷ - ۷۸) د جفاكىن دەستپىكىدا لىقن و زارۋەكرنا جەستەبى بۇ دەرىپىن ژ ھەست و ھىزىن خوە دكر بۇ بىن دى. ئەو ئىك ژى ب ئاشكرانى ديار دىيت دەمى ژىياى و خوەشكاندن بۇ خۇداوھندان دكر، ب رىئا سەماكرنا ل دۇر ئاگرى. لى د سەمايىن شاتۆيىدا، گرنگىدان ب لىقن و زارۋەكرنا جەستەبى د رىورەسەيىن جەزىن (دىونىسيوس) ل نك گرېكان ديار دبوو، دەمى شاتۆيىن خوە ل گورەپاينىن فەكرى و ب بەرھەشبوونا جەماوهرى پىشكىش دكرن و لگەل ئەوان نايىشان جۆرىن سەمايى و زارۋەكرنى و چاڧلىكرنا گىانەوهران دەھاتنە نىشادان. لى د وى دەمىدا جۆقەى چىرۆك فەدگىرا كو د ھەمان دەمدا ئەكتەران لىقن و ئاماژە دكرن. (مجد القصص، ۲۰۰۶: ل ۱۲۳). دا ئەو زارۋەكرن ب نافرۆكا خوەقە ل سەر لاپىن دىلپىن يە تەماشەفانان رەنگ فەدەت. د فى دىمەنى ئاھەنگىدا تەماشە ديار بوو، و پاشى پىشكەفت و تۆفى شاتۆيا ئىكى ژى دەركەفت. شارستانىيەتا گرېكى ئەو پىشەكارى ب رىئا رىورەسەيىن جەزىئا (دىونىسيوس) وەرگرتن، لى ئەو ژ شارستانىيەتەن بەرى ئەوان (موزوبوتاميا و مسر) (وادى النيل و وادى الرافدين) جودا بوو. ژنوئىكا شىيا پىشتى ھىنگى ژ نافرۆكا خۇ يا ئۆلى دەركەفەيت و نىزىك دارىشتەنكە دىيايى يا مرؤفەيەت يىت. ئەفى خالى ژى وەكو كو شروۋەكار (ھىوكرتس) ژ فەگىزان دىالوكا شاتۆيى (دېترامبوس) بىيىتە بەرسەفەر ب رىئا سەمايىن جۆقەى (دېترامبوس) و ئەو پىشەكارىيىن وى رىكخستىن ژ رايىچانى و خوە فەشارتقى د ناف كەفلن بزاناندا، ئەو پارۋەكرن و ئەرككرنا شىيانە بىن د نافرۆكا دەنگى و جەستەبىدا، شىوژەكچى ئاشكرانى سروسىتى مرؤفى بىن نوونەرانتيا ناخى نەمرؤفەيەتى دكەت فەدگىرەت. ئەو پارۋەرى ب ھىزە بىن وەدكەت مرؤف ھەندەك گىان و جەستەبىن دى د خوەدا چىنكەت و تىدا بژىت و كار بىن بكەت. (شارفوبل لىون، ۱۹۶۱: ل ۶)، ھەروەسا ئەو سترانىن ژ ئالىيىن كۆمەك مرؤفان فە دىھنە گۆتن پترىا جاران سەما بىن د گەلدا و رەنگەفەدانا راما نا پەيقان ددەن. ئاكەكەسىن دەستپىكى ھەتا رادەبەكى مەزىن خۇشپى ژ ئەوان سەمايان دىيىن ژەركو دەرىپىن ژ كەتورنى ژيان و ھىشپىن ئەوان دكەن، و ھەروەسا ئەوا د ناخى ئەوان ژىدا. ستران ب تىن درامابەكە دەرىپىن ژ كەتورنى ژىياى و ھىشپىن ئەوان دكەت ل كورەى ھەندەك نىرپان كو كارنى ئەوان بىن ب زەھمەت لگەل ئاشۆيى تىكەل دكەت. دىيت ھەندەك ستران دەرىپىن ژ كارىن گىانەوهر و دىوان بكنە زىدەبارى مرؤفان جۆقە، ھەروەسا ل سەر سترانىيىرى پىدقىيە د سروسىتى رۆلى خوە و راما سترانى بگەھىت و ئەو ئىك ژى ب ھىم ناهىت ھەتا پىشەكارىيەكا دوبر و درىژ لگەل سترانى و سەمايى نەبىت. (س. م بورا، ۱۹۷۷: ل ۱۰۶). پەيوەندىيەكا نوو كو ژىدەرى ئەوئى شكاندا رۆلى جۆقەى يە، دىرۆكا شاتۆيا گرېكى ئاشكرانى دكەت كو ھىدى ھىدى رۆلى جۆقەى د زارۋەكرنىدا كىم دىيت و دەستپىكىيە ھىدى ھىدى دەست ژ رۆلى ئۆلى بەردەت بىن د كەفتىرەن سەردەمدا پىشكىش دكر. (نىكول، لارادىس، ۱۹۸۶). دا دناقبەرا گوھورىيىن نويدا بەرىكانى د نافرۆكا دوق و ھىمى و نووياتىيا وەرگرتىن جۆقەى و دەركەفتنا بەرىخوەدانىدا بكەت. فى پىنگاڧى ژى دىلپە دا (تسىسى) كو سىستەمەن ئەكتەرى داھىتت، بىن كۆمكرن د نافرۆكا ئەكتەرى و شىسەرى شاتۆيىدا كرى، كو ژ (دېترامبوس) وەرگرتى دەمى دىالوكا د نافرۆكا سەركىشى جۆقەى و ئەكتەرى نويدا (ھەلبەستقان و پىشكىشكەر) نوكرى. (تسىسى) دەست ب نايىشكرنا كارىن خوە ل سەر جادە و بازاران كر، كو ماسك بكاردىنن بۇ گىران گەلەك رۆلان، (ھوراس) ئاماژە كرىيە كو (تسىس) داھىنەرى ھەلبەستا ترازىدى يە، كو شانو د عەرەبائىدا پىكھىنا بوو و تىدا زەلامىن دىيىن خوە ب بەرمايىكىن شەرايى رەنگ كرېن رۆل تىدا دگىرا. (ھوراس، ۱۹۷۰: ل ۱). دا پەيوەندىيەكا پىگوھور د نافرۆكا پىشكىشكەرى و جەماوهرىدا دروست بكەت كو ھەردوو رەگەزىن گرنگىن ژ رەگەزىن تەماشاشا شاتۆيىن. يا گومان تىدا نەبىت پەيوەندىيا شاتۆيى يە ب جەماوهرى كو پەيوەندىيەكا جۆت و لىكدايە، ھەروەسا پەيوەندىيەكا مۆك ب ھەمى لاپەن و سەمتىن ھىزى، دىرۆكى، ئايدۆلۆزى و ئۆلى فە ھەيە، ژەركو بوون و پىنگھاتنا شاتۆيى ھەر ژ دەستپىكىن ل (ئەسنا) يا گرېداى جەماوهرى بوو، ئەوى بەردەوام برىاردەر و خودان دەستەلاتەكا رەخەبى بو، كو نايىت پىشكۆھ بەڧاڧىزىن، ھەروەسا ھىمىن فەكرى بىن كارىن شاتۆيى تىدا دەھاتنە نايىشكرن، ئاماژى ددەن كو يۇنانىيان رىزەبەكا مەزنا ئازادىن و دىمۆكراسىيە ھەبوويە. يا ئەوى ئىكىن پىشتراسىت ژى دكەت شاتۆيا شاھ ئۆدبى (اودىب مەلك) يە يا ھەلبەستقانى بەرىياس (سۆفوكلس) جوانترىن بەرھەمى شاتۆيى يە يۇنانىيان ل پىشت خوە ھىلاى، لى ل وى دەمى د ئەوان بەرىكانىن د ئاھەنگا جەزىئا (دىونىسيوس) دا دەھاتنە كرن خەلاق ئىكىن بدەستقە نەئىنا، بەلكو شاتۆيەكا دى يا گەنجەكى سىنلە ب نافر (فېلوكس) خەلاق ئىكىن بدەستقە ئىنا بوو، كو وەسا دەھىتە گۆتن كو ئەو كورنى خويشكا ھەلبەستقانى مەزىن (ئىشپىلى) يە (عطىيە عامر، د. ت: ل ۲۸) لەورا جەماوهرى پروسا رەخەكرنى يا راستەوخو دكر، ئەوى ئىكىن ژى مافى مەزىن شاتۆگەران ل وى سەردەمى خوار، ژەركو بىدقى بوو ئەو ئەرك دابا كەسىن تايەتمەند د بىاڧى شاتۆيىدا، دا ھەلسەنگاندنا باھى بىيىتە كرن، لى دىمۆكراسىيەتا (ئەسنا) برىار دابوو گەل ب خوە دەستەلاق ل خوە بكەت. يا گرنگ بوو پەنايى بۇ بىنەرى بىن ھىدى شانو ل نك يۇنانىيىن كەڧن دچىتە د چارچوڧى پىكەھى گىشتى و رەوشەنپىريا گىشتىدا، لەورا جەماوهر ژ بنەمايىن سەردەمى يە بۇ ھەر كارەكى تەماشەبى.

دەمى بەجس ل شاتۆيى دەھىتە كرن و بنايىت شاتۆيا گرېكى پىدقىيە بەجسى ئەرسىتۆى ژى بىيىتە كرن بايى رۆجى بىن شاتۆيى ل جىھانى، بىن كو ھەتا نەزى وەكو دەستەلاتا رەخەبى و لىقەگەرى نافرەندى ماى، ھەروەسا بىن قەبارەكى گرنگىن دايە تەماشەقانى ب رىئا (پىشكدارىكرنا وى د روودانا شاتۆيىدا و تەڧلىكرن و كارتىكرنا وى د گەل چىرۆكا تراژىدى يا ئەو تىدگەھىت و كارلىك لگەل كارەكى ماقوبىل بىن تەمام و زانا، ب زمانەكى جۆت ب رەنگىن جوانكرنى، كو د گەل جوداھىيا پارچان ئەو ژى جودا دىيت و دىلپىن و ترسى پەيدا دكەت و مرؤفى ژ كارلىكرنى تافىل دكەت). (أرسطو، د. ت: ل ۱۸).

ھەروەسا رۆمانىيان د درىزاھىيا دىرۆكىدا ھەموو شىوھەيپىن مژوبىلكرن بىن بەردەست ب كەيس دىيىنە وەكو موزىكى و شاتۆيى و سەمايى. دىمەنى ژ ھەموويان بەرەلاقتر د ناف رۆمانىياندا دوبارە زارۋەكرنا دىمەنىن دىرۆكى بىن بەرەلاق بوو، وەكو شەر و چىرۆكىن چىڧانۆكى و گەللىزى، لگەل زىدەكرنا ھەندەك راستقەكرنىن داھىننى ل دەمى زارۋەكرنى. ھەندەك نايىشپىن شاتۆيى جودا بوون ژەركو توندوتىزا راستەقىنە تىدا دەھاتە بكارھىنان و زىان دگەھاندە ھەندەك تىشتىن راست، ئەوى

ئىككى ئى شىبائىن رۇمانىيان بۇ جوداكارنا شاتۇنى و ژيانا راست ژناڧىرن، ھەروەسا رۇمانىيان ھندەك كار بەرى شاتۇنى دكرن بۇ دەمەكى بەرى ب دروستى لگەل شاتۇنى بگەھنە ئىك. شاتۇنيا رۇما يا كەڧن جۇرەكى ھونەرى ئى پىشكەڧتى و جۇراوجۇر بوو، رەھندىن ئەوى د ناڧبەرا چالاكىن ڧەستىڧالى و شاتۇنيا سەر جادان و سەمايا رويسان و كارىن بەھلەوانى بوون، ھەتا دگەھىتە كۆمىدىيا بالكىش يا (بلاوتوس) ئىشىسى، ھەروەسا كارىن (سىنىكا) بىن تراژىدى بىن خودان زمانەكى شارەزا و شىوازەكى بىند. (ابراھىم، ارام يوسف، ۲۰۱۷: ۶۲)

شاتۇنيا رۇمانى بەردەوامىدان بوو بۇ شاتۇنيا گرىكى، ئەو شاتۇل سەر سىستەمى شاتۇنيا گرىكى چوو و ل دويف گاڧىن ئەوى كەڧت بوو، ھەر ژ دەستىپكى شاتۇنيا رۇمانى شاتۇنيا تولى بوو و ھەك شاتۇنيا گرىكى، لى ئەو ئىك بۇ دەمەكى كورت ما، ژبەركو رۇمانىيان وەسا دىت كو شاتۇ ب تى ھونەرەكە ل سەرخوا دەھىتە ئاڧاكرن و چ پەيوەندى ب تولى و بىروباوهران ڧە نىنە، ب ئەوى ئىك شاتۇ ژ تولى ھاتە جوداكرن و شاتۇ بوو ھونەرەك پىشەستىنى ل سەر ئەوان بىنەمايان دكەت بىن گرىكىيان بۇ ھونەرى شاتۇنى دانان. ھەروەسا بۇ زارڧەكرنى ژى جھىن ئايەت بۇ ئايشكرنا كارىن ھونەرى چىبوون، و بۇ تولى ژى جھىن ئايەت ب رىورەسمىن تولى ڧە دروست بوون. دەھىتە زانىن كو شاتۇ و ئايشىن شاتۇنى ل سەردەمى رۇمانىيان بۇ خزمەتا گەل بوون و نە بوو خزمەتا ھونەرى بوون و ھەك شاتۇنيا گرىكى، ئانكو ھونەرى شاتۇنيا رۇمانى كەڧتوبو د خزمەتا رازىكرنا مللەتى و ھەزىن وىدا پتر ژ گرىكىدانى ب رووئى ھونەرى، لەورا ئايش بىوونە گىشتى و دەھاتنە پىشكەشكرن بۇ رازىكرنا تەماشەڧانى. (لەھامى حسن، ۱۹۶۴). ل سەردەمى ئەلزابىتى شاتۇ دوپارە رابوو سەر بىڧان پىشتى نىسكوئىن ب درىزاھىيا چەرخىن ئاڧىن ب سەردا ھاتىن، بەلگە ژى ئەو ھەك ھەڧىلتە دىكتاتورى و يا تارى يا زەلامىن تولى و ڧەشە و رەھبانان و ب پىشەڧنىيا دەربەگان ل دەستىپىكا چەرخىن ئاڧىن، شاتۇ د پەرسىتگەھ و كەنىسان ڧە دۇرئىچ كرپوو و كۆنترۆل ل سەر كرپوو، ب ئەوى ئىك شاتۇ ژ ھەز و گرىكىن سەرەكى و بىن راستەڧىنە بىن جەماوەرى دووركەڧت بوو. ب خىرا پىشەڧچوونا رەوشەنبرى و ڧەلسەڧى شاتۇنى ھىدى ھىدى جھى خوە گرتەڧە و جەماوەر شىا لگەل ماكا ھونەران ئاشت بىتەڧە، ب ئايەت پىشتى شۆرەشا ڧرەنسى كو پىشكەڧتى ھەموو وارىن ھونەرى و ئەدەبى و تەكنىكى و زانستى بخوەڧە گرتن و ژ ئەوانان ژى شاتۇ. پىشتى ھىنكى ئارپىشا وەرگرتنا شاتۇنى ھات كو ل سەردەمى نوى ديار بوو، ب ئايەت پىشتى دەستكەڧت و پىشكەڧتىن سچولۇژىيانى بخوەڧە دىتەن، ھەروەسا كارىن ئەوان كەسىن دەستىپىكى بىن شاتۇنيا ئەزمونگەرى و بىن بەرى بىناتى بۇ وەرگرتنا شاتۇنى دانان (حىدر الحىدر، ۲۰۰۸).

ژ ئەنجامى لەزاتىيا ب ھىزا يا پىشكەڧتىنا زانستى و تەكۆلۇژى، كۆمەكا ھونەرىن دى دەركەڧتن كو ھەڧرىكا شاتۇنى دكەن، بى ژھەمىان ديارتر ژى ڧلم كارتون و سىنەما و تىلەڧرېون و ھەروەسا تۇرىن جڧاكى كو ب شىوۋەكەن مۆم دەستەلانا خوە ل سەر سەدئى بىست و ئىك سەپاندىە. ب ئەوى ئىك ل سەر شاتۇناتان بۇ ئەرك ھزر د ھندەك رىئىن نويدا بگەن، دا باوۋەرى و دەھڧگەھىشتنا راستەڧىنە يا راستەوخۆ و گەرم د گەل بىنەرى ڧەگەرىن. ھزركرن د شىوازى تەماشەبىدا ب ھەمى رەنگان ڧە كەڧتە مەيدانى و نەخاسەمە ئەو ئايشىن ل جھىن ڧەكرى دەھىتە پىشكەشكرن ئىك ژ گرىكىن بەرسڧان بوو. لى ئەڧە ئەوى ئىك ناگەھىنەت كو ئەو شىوازىن تەماشەبى نەبووینە ب تى ل وى دەمى نەبىت، بەلكو دكەڧن و ھەك ڧەڧتاتىيا جڧاكىن كەڧنار بىن تەماشەبىن خوە ل جھىن ڧەكرى، گىشتى، جادە، گۆرەپان و بازاران پىشكەش دكرن، لەورا ھەتا نوگە بىنەر يان تەماشەڧان لاپەنەكى كارايە د ھەر كارەكى شاتۇنىدا، ژبەركو سەرکەڧتن و سەرئەڧتتا ھەر ئايشەك ل سەر تەماشەڧان دەمىنەت چ بەرى بىت يان نوگە بىت، لەما ژى ئەو خۇدانى گۆتتا ڧەبرە.

تەمەرى دووى : دىرۆك و سچاپىن شاتۇنيا كوردى و پەيوەندىيا ئەوى ب تەماشى ڧە

ئەنتروپۆلۇژىيانى گرىدانەكا مۆم يا ب جڧاكىن مۆڧايەتى و خوندانا مۆڧان ڧە ھەمى، د بزافىن دارىشتنا ئەنتروپۆلۇژى بۇ دياردەبەكا رەوشەنبرى يا ديار، بەردەوام تىبىنى دەھىتە كرن تاكە كەسىن مللەتان ب رىيا چالاكىن رەوشەنبرى ب ھەمى جۇرىن خوە ڧە، دوپاتىن ل ناسناما خوە يا شارستانى و جڧاكى دكەن و ئەوى ئىك ژى پىشكەشكرنا ئەنتروپۆلۇژى بۇ ئەوان چالاكىان جھەڧىنەت و ژ ئەوانا ژى شاتۇ. (ابوجىنو باربا و نىكولا سافارىزى، ۲۰۰۵: ل ۱۶) ب ڧى ئىك مۆڧ دىشەت بىژىت، كاروانى كوردان د ھەمى سەردەماندا ۋەكرىە مۆڧى كوردستانى چالاكى و ناسناما خۇ ھەر ژ كەڧندا بىپارىزىت، ھەروەسا خوە ب ئەوى ناسنامى ڧە گرىدەت و رووېروو ھەمى دەردەسەرى و گرىڧارىيان بوو بىن ئەڧ پىنكەت رەسەن ب ژىياتىيا وى بۇ ئاخ و رىشاللىن وى بىن كەڧن تووش بووئى. شاتۇ ژى ئىك ژ ئەوان ئەگەرىن ھونەرى بوو بىن رىيا ئەوى مۆڧى كوردستانى دەرىن ژ ھەبوون و مۆڧايەتتيا خوە كرى و ماڧى وى د ژىياتىدا ل سەر ڧى ئاخى. شاتۇ مىنەرەك بوو ڧە گۆھاستنا دەردەسەرىن خوە وداخۇزكرنا ماڧىن خۇ بىن رەوا، زىدەبارى كارلىك و دەھڧگەھىشتنا د گەل مللەتان و رەوشەنبرىن جودا، دا ل سەر دەبى شاتۇنى راگەھىنەت، كو گىاننى ژىيانى د ناڧ خەلكى وىدا نەڧەمىرىە و رەھندىن دىتتا ئەوان نەھاتىيە گۆھۆرىن. ھەروەسا ئىمۆبىن ئەوان نەھاتىنە بىناخكرن و پىكەت ئەوان بىن جڧاكى ژبەرىئىك نەچوويە و رەوشت و تىتال و ڧولكلورى ئەوان ب درىزاھىيا دىرۆكى ماپە زىندى.

كوردان شاتۇ نەبىسايە ھەتا سەردەمىن نوى، لى د كەڧندا ھندەك شىوۋەن تەماشى نىاسىنە، ھندەك ژ ئەوان شىوۋەن تەماشى مۆڧ دىشەت ۋەكو شىوۋەبەكى شاتۇنى بدەتە نىاسىن، ژبەركو ھەمى بىنەمايىن شاتۇنى تىدا ھەبوئە. ۋەكو (بىللىنلاڧا) د شەڧا جەڧىندا (ياريا دادوۋەر و تاوانباران) د رىورەسمىن شەھىاناندا و ياريا (شڧان و بىرى) د رۇژا ئىكى يا شىردۆتتا پەزىدا ل دەستىپىكا بەرى، و ئاھەنگىران ب جەژنا (نەورۇژى) سەرسالا كوردى يا بۇ ۷۰۰ سالان بەرى زاپىنى ڧەدگەرىت. زىدەبارى رىورەسمىن تۇلا (زەردەشتى) و (ئىزىدى) كو رىشاللىن ئەوان بۇ ھزران سالان ڧەدگەرن ل گۆرەمى مېتۇلۇژىيا تولى يا د پەرسىتگەھان ڧە دەھاتە سازكرن. ھەتا كو شاتۇ ۋەكو ھونەر ل دەستىپىكا چەرخى بىستى ديار بووى كو پترىيا پەرتووكان ئامازى بىن دەدن، وى دەمى ل جھىن سادە دەھاتە ئايشكرن و ناڧى ئەوى كرپوو (شاتۇ). ل وى دەمى دەڧەكى شاتۇنى ب زارافى كرمانجى ھاتبوو شىسىن و ناڧى ئەوى (مەمى ئالان Memê Alan) بوو كو ھندەك لىكۆلەر ئامازى بىن دەدن كو ئىكەم شاتۇنيا كوردى بوو، (عەبدولرحىم رەھمى ھەكارى) ل سالان ۱۹۱۹ ئىشىسى بوو د ھەردو ژمارىن بازدى و شازدى بىن رۇژناما (ژىن) دا بەلاڧ كرپوو. ھەروەسا شاتۇگەرىا (نېرىك) يا ل گوندئى (ئۆرە) ل دەڧەرا بەروارى بالا سەر ب ڧەزا ئامىدىن ڧە ھاتىيە ئايشكرن، كو (مىر بەرھەم) بەرھەڧ بوو بىن دەستەلالت ل مىرئىشنىا بەھدىنان دكر د ناڧبەرا سالىن (۱۷۱۴ – ۱۷۶۸) ئى. (احمد ڧرنى، ۱۹۸۳: ل ۵۱) ئەڧە ژى ئەوى ئىك ناگەھىنەت كو كۆلتورى كوردى ب ئىكجارى بىن ڧالا بوو

ژ سېا و پېشەكارىيىن درامايى يېن وەكو شاتۆيى. بو نمونه جهژنا نەورۆزى هەبوو يان سەرسالا كوردى، كو ريشالين ئەوى بۆ بەرى ۷۰۰ سالان بەرى زايىنى قەدگەرن كو ئاھەنگ دەھاتنە گېزان ب هەلكەفتا سەرسالا كوردى ل دەستپىكا بەرى. (ابراهيم، ارام يوسف، ۲۰۱۷: ل ۹۶) كوردىن ئىراقى ژى ئاھەنگ بەلكەفتا ئەوى جهژنى دگېزان ب قەگېزان چىرۆكا (كەوين ئاسنگەر) كو چىقانتوك وەسا قەدگېرىت كو حاكەمكى زۆردار هەبوو و زولما وى مەزن بىوو و بېننا خەلكى ب وى زۆردارى خۆين مېژ تەنگ كېوو و ناخى ئەوان تىرى كەرب و كېن بىوو و نەقېان ل سەر دلنى ئەوان كۆم بىوو. هەتا كەوين ئاسنگەر ديار بوى سەرهەلەنەكا جەماوەرى كر وحاكى زۆردار كۆشت، وەكو ئامازەيەك بۆ سەركەفتا شۆرەشى ئاگر ل سەرى چىايى هەلكر. هەروەسا مېراتەكى فولكلورى گەلېرى بى كەفتار هەبوو د هەلكەفتىن شەھيانان و ژن هېنايدا وەكو زارەقەكنا (دادوەر) دەھاتە كرن كو دادوەرى و هەردو وەزيران عەبايىن وەكو دادوهران دكرنە بەرخوە وب رۆلنى ئەوان رادبوون، دادگەھەك پىكەھينا، هەروەسا چەند گەنجىن ب هېز و خۆدان شىيان هەبوون ب رۆلنى پۇلسان رادبوون، و هەر ئىككى چىشەك د دەستيدا بوى ب بەرھەقبوونا رېژەكا مەزن يا تەماشەفانا د شەفا دوين يا شەھيانيدا و لەندەك حەمان لەشەفا ئىككى. چىرۆك ئەو بوو دادوەر دا پۇلسان فرېكەت كو كەسوكارىن زاقاى و هەقالىن وى بىين و تۆمەت بۆ دوراستدكرن و دقوتان و پاشى ب پارەى سزا ددان يانزى ھندەك پەز يان مېرىشك يان قاز ژى دەھاتنە ستاندىن. و ل دوماھىن ھەمى ئەو پارە دەھاتە كۆمكرن و مېھقاندارىيەك بۆ خۇاستىيىن شەھيانى ددانا ب بەرھەقبوونا زاقاى. مەرەم ژ فى نمايشا تەماشەبى مژولكرن و دلخۆشكرن بوو. (صدقى نېرەوى، ۲۰۲۲/۶/۱۱)^(۱) هەروەسا زارەقەكنا (شقان و بېرى) هەبوو، كو ھەر د وەرزی بەرىدا دەھاتە گېزان و د رۆژا ئىكيدا ژن دچوونە بېرى بۆ دۆتتا پەزى، ئەو ئىك ژى ئەفە بوو، دا بىست ژىن د عەمرى نافىجيدا ژ گوندى كۆم كەن و ب بەرھەقبوونا خە لكى گوندى، دا ھېرشى كەنە سەر شقانى و دا گوپالى وى ژى سستين و شكين، و دا وى گرن و كەنە د ئاڧيدا، و شقان دا ھەمى بزاقان كەت خوە ژ دەستى ئەوان رزگار بكەت و گوپالى خوە بپاريزيت. ل دوماھىن دەمى شقان دكەتە دەستين ئەواندا ويارى بدوماھى دەھات، ژىن پشكدار و نە پشكدار دا دياريان پشكيشى شقانى كەن. ھندەكا ژ ئەوان ژى ستران دگوتن و بېن دى لى قەدگېرا و خەلكى گوندى ژى ئانكو تەماشەفانا سەما دكر و بازنى گۆفەندى گرىندا. پاشى دا ھەر ئىك ژ ئەوان كاچ خۇارين كوردەوارى لگەل خوە ھىنايە، دا دانن و ل دۆر كۆم بىن و خون. گەلەك ژ ئەوان سىمايىن شاتۆيى د كۆلتورى كوردیدا ھەنە وەكو (بىلبىلاڧا) د شەفا جەژنىدا و (بىلك) د شەفا خەنايدا و (بوپكا بارانى) د سالين باران گېرۆ دبوون و..... ھتد. (صدقى نېرەوى، ۲۰۲۲/۶/۱۱) ھەر وەسا (تەرازيا چوپىك) ئەوا ژ ھەزا ھەزمەتكارەك بكارى ئەكەرىن رابويە. (سمو، ابراهيم ئەحمەد، ۲۰۰۱: ل ۶۴) و ھەر وەسا ھندەك ژىدەر ئامازى ددەنە ھەبوونا دراما كوردى لچەرخين كەفت، قەدگەرنە (۲۲۰) سالا بەرى زايىنى لدفە (گوتيان) و (ميديان) كو دياردا نواندنى و لاسايى كرنى لدفە ئەوان ھەبوو (ابراهيم ئارام يوسف، ۲۰۱۷: ل ۹۵) و ھندەك مېژوشتېس دېژن كو ھندەك شاتۆگەرىن تەمام دسورەتېن گاتيدا د (پەرتوكا ئاڧىستا)يدا دەھىنە ديتن. ھەر وەسا (فەرھاد پىربال) باس ل مېژوشتېسى گرىكى (ستراپون) دكەت ل سالا (۵۳) بەرى زايىنى دياركې، كورد و ئەرمەنان شاتۆ ھەبوو. (فەرھاد پىربال، ب. م: ل ۱۷) ئەفە ئامازەيە كو شاتۆيا كودى دكەفتا ھەبوو مېنا ھەمى شارستانىيەتېن كەفتن.

ئەقان ياريمان و فان ديارديين شاتۆيى بىشۆەكى گشتى د ناف خوەدا گەلەك سىمايىن شاتۆيا تەماشەبى ھەلكرن، كو گەلەك رەگەزىن نمايشكرنى تيدا ھەبوون، ژ ئەوانا (جھى نمايشى، كەس، لاسايى كرن، دىالۆك و ھەڧرىكى ھتد) كو دشىاندايە وەكو گرىنگرىن سىمايىن شاتۆيا تەماشەبى ل وى سەردەمى ھېنە ھەژمارتن. لى يا گرىنگر ژ فى ئىككى ئەو ھە يا د رېورەسمين ئۆلیدا ھەى ل نك ئىزىديان كو ئىك ژ بىنكەتەيىن جفاكى كوردى نە، ئەو رېورەسم گەلەك نىزىكى ئەوان بوون يېن ل نك گرىكيان ھەين د جەژنىن (ديونسيۆسى) و ئاھەنگىن (دېترامبۆس)يدا كو كلككا دروستبوونا شاتۆيى بوون ل نك گرىكان، ئەفە وىنەيەكى تەمامە ژ ھەژمارا خوداوندان د ئۆلى ئىزىديدا و وەكو خوداوندىن گرىكيان ژ روويى ھەژمارى و ئەركى قە، زىدەبارى وەكەڧىيا شىوئى ئاھەنگىراني و ھەژمارا رۆژين ئاھەنگى كو حەفتن، ھەروەسا ھەبوونا جۆقەى و سەمايا درامى و موزىك. ھەروەسا بلندى و مەزناھىيا كەسايەتيان ژ تالىيىن زەلامىن ئۆلى قە دەھىنە پىشكيشكرن و خۆدان جھەكى ئۆلى و پىرۆزن. ھەروەسا زنجىرا روودانان وگرنيا شاتۆيى و دم و ھەرسى يەكەيىن شاتۆيى و جلكىن تايەت ژى ھەنە، لگەل نىزىكىبوونا بەرھەڧى و رېورەسمان. و ئىك ژ ئەوان ئاھەنگىن ئۆلى د بېژنى (سەما) ئانكو سەمايا ئۆلى كو ل پەرسىتگەھا لالش دەھىنە گېزان، كو جۆقە و سەرۆكى جۆقەى ھەنە، ئەف رېورەسم و ئاھەنگىن ئۆلى گەلەك كەفتارن د دم و دروستبوونا خوەدا و بۆچوونا ئۆلى يا مېتۆلۆزى وەسا ديار دكەت، كو ل دەستپىكا ھەبوونا مرفۆان ھەبوون، لى بۆچوونا دىرۆكى ئەو ئاھەنگ ھاتىنە بەلكەكرن بەرى سالا ۱۱۰۰ و ھەتا نا دېرەدەوامن و ب پىرۆزىەكا تايەت دەھىنە گېزان. (سمو جعفر، ۲۰۰۹: ل ۷۵) يا پىدڧىيە ئامازى بدەيىن كو ئەف ئاھەنگە د پىرۆزن، بەيى ھونەرى ژى د فان جفاكىن ئۆلیدا كىمترە ژ بلندى و پىرۆزيا ئۆلى ب ھەمى جۆران قە. لەورا رنىا خوە ب شىوئى ھونەرى درامى بۆ شاتۆيى نەگرتىە، زىدەبارى كو ب دېنەكا ھونەرى دىكۆمىنتى بەرىخوە نەدايە فان پىشەكارىيىن ئۆلى و ئاھەنگ و رېورەسمان، دا شىوئەيەكى درامايى بى پىشكەڧتى بچوۋە بكرىت.

پىشەكەڧىيا ھەزرى يا شاتۆيا كوردى

پشتى فى كورتى بۆ روويى دىرۆكى بى شاتۆيا كوردى پىدڧىيە ئامازى بدەيىن گرىنگرىن بۆچوونىن ھەزرى و ئەو سەمىتىن نمايشىن شاتۆيا كوردى دياركرىن پشتى پىشكيشكرنا شاتۆيى وەكو ھونەر. د ھەستگەھا ئىكيدا ئانكو ل سالين سىمان شاتۆ ل دەستپىكا خوە يا رەوشەنېركن و فېركن و ژيانى و چاندنى و نچىرى بوو ب سادەيا بەرھەمچىنانا فان نمايشان كو چ بىنايىن ھونەرى و زانستى تيدا نەبوون. لى ھندەك كەسىن گرىنگى ب شاتۆيا كوردى ددەن وەسا ديار دكەن كو دەستپىكا راستەقىنە يا شاتۆيا كوردى ل سالين سىمان بوو ژ چەرخى بوورى، ئىكەم شاتۆگەريا ئىسەرى وى كورد شاتۆگەريا (ئەڧىن و نشتانپەرەرى) بوو ل سالا ۱۹۳۳ يا شېسەر (أ.ب ھەمورى) بوو، ل سالا ۱۹۳۵ئى ژى قوتانجانا (زانستى) شاتۆگەريا ژدانستانا كوردى (مەم و زىن) ھاتىە بەرھەڧكرن يا ھەلبەسغان ئەحمەدى خانى پىشكيشكر. ھەروەسا ل سالا ۱۹۳۸ شاتۆگەريا (تەبەدۆر) ل دھۆكى ھاتە نمايشكرن ژ ئىسسىن و دەورەھىنانا (مەمەد ئەمىن ئۆسمان). پاشى وىستگەھا دووى ئانكو سالين پىنجىيان ھەژمارا نمايشكرنا شاتۆگەرىن كوردى دوجار ھند زىدە بوو، كىمەكا ژنان ژى چوونە د وى بىاڧيدا لى نەبوو دياردە. نمايش ژى ب شىوازەكى

سروشتی و كەتواری ین سادە بوون. لى دەستپىكا سالین حەفتیان ژ چەرخى بووری و ب دروستى پشتى فەكرنا ئەكادىمىيە هونەرىن جوان ل بەغدا و چوونا هەمارەكا كەسین گرنكى ب هونەرى شاتوین ددا ژ گەنجان بۆ خواندنی ل ویری ژ ئەوانا (ئەحمەد سالار و غازى بامەرنى و تەلەمەت سامان و بەدیعا بەهدەش و فەرەد شەریف) و ھەندەكین دى، كو دىنبە وىستەگەھا سىن. شاتوياً كوردى پىشوازییەكا مەزن ژ ئالى ژ ئان فە لى ھاتە كرن. (جەمال. رەفەت رەجەب، ۲۰۰۷) و ل سالین حەفتیان و سالین د دەپیدا، شاتوياً كوردى گافین مەزن ھافیتن بەر ب دەستپىشانكرنا ناسنامە و شیوہىن خوہىن تايەت و نەما ئىخسیرا كارتىكرنا شاتوياً عەرەبى يا ئىراقى بشیوہەكى راستەوخو، بەلكو ژ ھەمى جھان بۆ زمانى كوردى ھاتە وەرگیران. ھەروەسا پشتبەستن ل سەر ھەمى خواندنگەھىن ھونەرى جیھانى كر ھەر ژ (ستانسلافسكى و برىختى.....وھتند) بۆ دەرھینانى كر. لى دە ئەوى قوناعیدنا دەفین شاتوین ل سەر ھزرین دەفین ماركىسى بوون كو گرنكى ددا تەخا كرىكار و جۆتیاران و ئارىشین سادە یین مرۆفان. ئەو قوناع بەردەوام بوو ھەتا رىككەفتنا تۆتۆتۆمىی د نافیھرا كوردستانى و رژیئا ئىراقیدنا ھەلوەشیایی. پشتى ھینگى شاتو بوو دو سەمت ئىك ژ ئەوان تۆبۆزسىۆن و مانە ل چىبايان و پشتەفانى ل شورەشا كوردى كر، سەمنا دى ژى يا ناخوہ بوو و دكەفتە ژىر چاقدىرییا دەولەتا ئىراقى، كو ھەندەك كارین نشتیانی ب سىپاين سەرھە ھاتنە پىشكىشكرن و تىدا ھەلوەست و ئامرازین جەھەنگى ھاتنە بكارھىنان كو ئامازە ددا دۆزا كوردى و دروشىن رزگارچىوازى و ھزرا شورەشكىرى. لى نافیھرۇكا ئەوان شاتوگەريان نامەیین فەشارتى بۆ وەرگرى كورد تىدا بوون، كو ھاندان بۆ سەرھەلانی ل دژى رژیى و پشتەفانىكرن ل بزافا رزگارچىوازا كوردى ل چىبايان. د سالین ھەشتیان ژىدا شاتوياً كوردى شەرى ئىراق و ئىراقى بۆ خوہ ب دەلیفە دىت كو ھەندەك كارین شاتوین پىشكىش بكت، كو خزمەتا ھەمان مەرەم بكت. پترىیا شیوازین شاتوین یین دەھاتنە پىشكىشكرن شیوازین دەرپىن بوون و دوور بوون ژ كەتواری، دا ئەو كەسین د شاتویدنا كار دكەن بشین نافیھرۇكا ھەندەك ھزرین رزگارچىوازا دەر باز بكن كو وەرگرى كورد د وى دەمىدا دزانى. زىدەبارى كو شاتو ل وى دەمى ل ژىر فشارین مەزن بوو ژ ئەوانا فشارین سىاسى و دەستەلاتا چاقدىرىن و گەف ب دەستەسەركنى و فشارین جفاكى و رەوشت و تىتالان. كو تۆلى ھونەر ب شیوہەكى گشتى حەرام كرىيە و ب تايەت شاتو، و ئەو بوو ئەگەر كو كاروانى شاتوین گەلەك كىياسى بكتى. (مقەد محمد فیصل، ۲۰۱۸: ل ۱۵۹)

لى د سالین تۆتاندنا و جودابوونا ھەرنىا كوردستانى ژ ئىراقى و ل ژىر چاقدىرییا جفاكى نافیھەولەتى، پەیمانگەھا ھونەرىن جوان ل دەھۆكى ژى ھاتە فەكر د گەل كىمىیا قوتابیان ژەر فشارین جفاكى و تۆلى. لى د وى دەمىدا شاتوياً كوردى ل سەر سەمنا لىبرالى دچوو كو ھارىكار بىت د ئافاكرنا ھزرا مرۆفاندنا و ئافاكرنا جفاكى ب رىیا نایشین ھارىكار بۆ ئافاكرنا جفاكى و ئافاكرنا ھزرا ئازاد و گریدای چ فشارین دەستەلاتا چاقدىرىن نەبىت، دا رىيازنا لىبوورپىن و راستەفكرنى بەردەوام بىت ھەتا ژ نافیچوونا رژیئا بەعس ل ئىراقى ل ساللا ۲۰۰۳ئى. (صبح ھورمز الشانى، ۲۰۱۰) قوناعا دوماھىن ژى بۆ شاتوياً كوردى ئەو بوو پشتى پشكا شاتوین ل كولىژا ئادابن ل زانكويە دەھۆك ل ساللا ۲۰۰۸ئى ھاتنە فەكرن كو ھەمى ئەو كەسین كار د بىلافى شاتویدنا دكر چوونە ئەوى پشكى، داكو شىانین خوہ ب شیوہەكى ئەكادىمى پىشكە بىن، كو رولەكى ھەرە گرنك دپشكەبرنا بزافا شاتویدنا ھەبو، و پاشى روودانین ھاتنا رىكخستنا تىرۆرسىتیا داعشى وداگىركنا ھەندەك پارچىن ئاخا ئىراقى و ھەندەك ژ ئاخا ھەرنىا كوردستانى. د فى دەمىدا شاتوياً كوردى رولەكى كارا گىرا بۆ ھنسىاركرنا جفاكى ژ مەترسىیا ھزرین ئىسلاما توندرو و حزىن ئىسلامىین بزاف دكرن دەستەلاتا خوہ ل سەر جفاكى بسەپىن. ل وى دەمى نایشین شاتوياً كوردى ھاندەر بوون ل دژى ئەوان ھزر و تىگەھان و ئاشكرنا ئەوان ھەمەرى وەرگرى كورد و بەخشىنا گىانى رزگارچىوازىن ژ ئەوان ھزر و تىگەھان و رەتكرا ئەوان بوون. ھەروەسا بلندكرنا بۆلى جفاكى بۆ رەتكرا ئەوى خوہ سەپاندنى. شاتوياً كوردى يا سەرکەفتى بوو بۆ فەكرنا ئەوان جۆرە برىن رەوشەنبرى و لىككەھارتنا زانینى و ھەفكەھشتنى د گەل جفاكىن بىانى، دا كو مفای ژ سەرپۇرا ئەوان جفاكان و ئەو شارەزایین ئەوان ھەم وەرگرىت بۆ ئافاكرنا ھزرا مرۆفان و ئافاكرنا جفاكى.

ل دوماھىن ئەم دشىن بىزىن، جفاكى كوردى و سەرەراى ھەمى زولم و تەپەسەرىن يا ب درىاھىيا دىرۆكى دىتى و ھەمى بزاقىن ژ ئافاكرنا نىشانین ئەوان یین دىرۆكى، و شارستانى، و ژ ئەوان ژى ھونەر، لى ین رژد بوو دەرپىن ژ خوہ و ناسناما خوہ بكت، ئىك ژ خەباتىن وى ژى بۆ دەرپىن شاتو وەكو مینبەرەكى بۆ خوہ بكارھىنايە بۆ فەگۇھاستنا دەرەسەرىن خوہ وداخوازكرنا مافىن خوہىن رەوا، زىدەبارى كارلىك و ھەفكەھشتنى لگەل مللەت و رەوشەنبرىن جودا.

۲ – پشكا دووى: سەمپلى فەكولىن

د ئەف پشكىندا كو لایەنى پراكىتىكى بچۆفە دكرىت دىن رۆلى جوانیا پىرپورمانسى د دروستكرنا تەماشىدا د شاتوياً (بەرزەبوون) يا ئىسەر و دەرھىنەر (فەھمى سەلمان)^(۱) پىدا دياركەين، ياكو ل ساللا (۲۰۰۵)ئى ل پەیمانگەھا ھونەرىن جوان ل دەھۆكى ھاتنە نایشكرن، ھەژى گوتنى يە ئەفنى شاتوگەرىپى دەق نەبووہ و ین دەق ب شیوازى وینەنى (مسرح صورى) ھاتنە نایشكرن .

كورتیا شاتوگەرىپى:

نایشا (بەرزەبون) ژدەرھىنانا (فەھمى سەلمان) ئىك ژئەوان نایشايە ژ كەلەپورى و ئەفسانەيا ھاتنە وەرگرتن و ل دوپف زنجىرەيا دەمى يا گرىداى ژيانا مروفايەتىن و پىشكەتەنا ئەوان ، و فەكولىن دەفشارتەنا شارستانىەتا مروفايەتىندا كو لسەر مروفى بچۆ وەك كىشە. و ژئەوان نایشانە ئەوین فەلسەفا ژيانى و ھەرتشتى پىشە گرىداى ژ شىوا و وینا و ساخەلەتىن جفاكى، ھزرى، فەلسەفى، شروفەدكەت، داكو دىنبەكا ھونەرى پىك بىنىت و برىكا ئەوى ھەمى ئەو وینەن ژيانى و ھەر تىشتى پىشە گرىداى ژ ھەفرىكا كەش ئەوا ژ دەسپىكا ئافراندىن بەرجاف بىت، كو زىندەوەر بشیوہەكى گشتى و مروف بشیوہەكى تايەت تىدا دپوریت. ژبو پەيداكرا زمانەكى شاتوین، كو بەردەوامىت لگەل بىنەرى ژ بو كو بشىتراستوبنى و دياركرنا گرنگرتىن ئەوان ئارىشەبىن چارچوفەكرى بدورھىلى روزانەنى كەسى فە. فنى نایشى ھەولدا فنى فەلسەفى ھافىتە دگورەپانیدا، كو ژخەونى و فەنتازىاين رىكەك وەرگرتوو ژ بو دەرپىن ژ پترىا فان وینىن ھونەرى. شاتوگەرىن ھزر و شىۆین ھەفرىكى ھەمى جورىن خوہە پىشكىشكرن، ژ بو كىشانا بىنەرى و پەيداكرا تەماشەنى. دەسپىكى ژ شیوہىن دەرەكى وەك ھابەكى جوانى دناف نافیھروكا ئەوى يا فەلسەفى و ھزریدا چىت، دا كو ین دەيار تىكەلبىت ب چارەئىسى مروفايەتىن ھەروەسا بنافىكەلبونەكا سىپاين رىورەسمىن سوفايتى دنايشىدا دروست بىت، ئەوژى برىكا سىپاين ئابىنى و مفا وەرگرتن ژ شاتوياً وینەنى. ئەفە ھەمى ژ بو دوپاتكرنا زمانى لەشى و پىرپورمانسى، پتر ژ زمانى پەيقان ین دەھىتە گوتن. ھەمى ئەف وینەن بەرجەستەبوون برىكا

نمایشه‌ها هونەری کو گەلەك نیزیکی نمایشین شاتویا پیشه‌نگی بوو، چونکی هندەك تاییه‌مەندین شاتویا پیشه‌نگی تیدا هەبوون. دەق و دیالوگ نەبوون ژیلی کو دەندەك دیەن و ستاراندا هەبوون ئەوین د نمایشیدا هاتین ل سەر زمانی هندەك کەسایەتیا هەروەسا ل سەر شیوەی دیالوگەکا رهاپی کو نەیا ئارستەکری بو کەسەکی دەسینشانکری. هەروەسا نمایشی پشنبەستن کرپو ل سەر زمانی ئاماز و هینین دیتتی، چ ئەف چەندە دیزافاندا یان د ئامازادا هەیت، یانزی بەلکی بریکا هەر ئەوی هزری بیت ژبو خزمەتکرنا ئەوی سوفیاتیا ریورەسمی ئەوا نە پشنبەستی ب پەیفاکو دەرگەهەکی ئیکانە یە بو دەریریتی. تشتی دی لەشی رولەکی سەرەکی گیرا بو د نمایشا نافەرۆکیدا، کو ئەو بنگەهی نمایشی بوو، هەروەسا دەق نمایشی چ شیسین نەبون لی هزر و نافەرۆک بریکا بوشایی و دەمی و لەشی بوون. نمایشی ل سەر حالەتی ریورەسمی و دروشمی هاتبوو ئافاکرن. بو وی وەکی ههگرەکی بوو بریکا کو نمایش جورەکی تایینی بخوڤە بگریت، بو وی کەسی ئەوی ب رولی خوداوەندا رادبوو ژبو بریڤەبرنا هەفرکا. ئەفە هەمی بریکا پینکینانا تابلوین وینەیی بەرجەستەبوو، کو چرکەپین فنتازی پین سەرسورمان تیدا هەبوون. هاتنە فەگواستن بریکا وینەین مەترسیدار و مژدارین ب شیلوینیلیه‌کا ریکخستی بو جیپانەکا دی. نمایشی تەماشەیه‌کا شاتوی دناڤئیکەلبوی دناڤەرۆکین هزری و فەلسەفی پیشکیشی بینه‌ری کر، کو پینکاتی ژ رەهەندەکی جوانی یی دەریری، بەشدار بوو د فەگواستنا بینه‌ری و ئامادەبونا وی دناڤ ئاھەنکیدا بریکا حالەتی هەستبوونا ناخوی. نمایشا هونەری وینەیین پیرفورمانسی دیارکرن کو هاتبوونە دابەشکرن ل سەر دیەنین تیکەلبووی، ل دوپف سیستەمەکی بزافی یی درستکری بریکا ئەوان بەین جوانی پین دەریری ژ نافەرۆکا هزری و فەلسەفی هاتبوونە بەرجەستەکرن، دا کو دیەن بدوماهیك پین و زفرین بەرف دورهیەکی تا کو دوماهیك هاتنا خەونی. لگەل کرنا سەمایەکا دەریریتی ریورەسمی کو ئەو میتولوزیاتین جورەوجور تیدا پشکدارن. دا دوماهیك بیتە دوماهیكەکا مژدار و شیوەین ئەوی نە دیار، دا کو سەروشنی پروسەیا فەکولەینی دەسپیکەت. ئەفە یە یا کو شاتویا کوردی ل دھوکنی بخۆ فە گرتی، ئەو ژی بریکا دەرھینەر (فەھی سەلمان)ی دا کو خالەکی بو دەسپیکەکا دی ب دانیت دنمایشین خۆدا.

نمایش

دەست پیک

تابلویا ئیکین

ئەف نمایشە دەھتتە هژمارین ژ نیزیکتین نمایشین جورەك ژ جورین تەماشەیا شاتوینی تیدا دەھتتە جیبەجیكرن، چونکی نمایشەکا لایەنی دیتنا بزافی بخۆ فە دگریت، و دناڤاهی خۆ یی هونەریدا لاساكرنا شیوەین تەماشەیین کەفن ئەوین گریدای نمایشین سەماکەرنی لاسایکرین. دیەنی دەسپیکەکی دەسپیکر بنیشاندانا هندەك کەسان ئەوین رولی جودا جودا ئەنجامدین دنمایشیدا، و بریکا شیوازێ زارڤەکرنا لڤینن بنەھ نیشاندانا بو بەزاتی فەگواستن و دوبارەکرنا ب مەرم وەك دەسپیکەك و ئامادەکرنا مینشکی بینه‌ری بو سروسشتی فی جوری نمایشی. ئەم دیەنەکی خۆ هە دینین، ژ دیکورەکی ب ساناهی ئەوی دەرھینەری بکارئینا پشتراستکرنا دەرھینەری دینتەکا چافی بو گورەپانا نمایشی. ئەف شاتوگەرەهاتبوو نمایشکرن ل ئاڤاهی کەفن یی پەیمانگەها هونەرین جوان ل دھوکی. دەرھینەری گورەپانا پەیمانگەهی ونوما دووی و جھین هاتنوجوینی و سەربان بکارهینابوون، و ل سەر ئاستین جودا و بو هەردوو لایا راست و چەپ.

هەروەسا بلنداهییه‌کا ریژەدی دروستکرپوو ل لاین پاشینی کو هیدی هیدی بەرف پیشی فە د هات، دا کو فەریژەکی دروستکەت. شیوەینی ریکنی ل نیڤا گورەپانا شاتوینی بوریەکا دریز دانابوو و ئەو بوری ژیک جودا دکر هینایی تورا تەڤبیرکا ئەنترینتی، و لور ئەوی گورەپانا رویدان تیدا دزفرین وینەکی هیلا شەمەندەفری هەبوو، هەروەسا دوو بەیسک ژبو ژهیلجون وهاتنا خوارا نھوم دووی، ئەفە بەلگەیه‌کو ئەو وینە ژ وینین جڤاگینە.

نمایش دەسپیکەت دیەنی دەسپیکنی یی لڤینا بەز و دوبارەکری. ل وی دەمی دئ کەسایەتین مروڤایەتی یین جودا جودا بینین، لگەل دیارکرن پینکەتە و بیر و باوەرین ئولی ئەوین گریدای ب جڤاگنە، ئەوژی بریکا ئەوان جلوبەرگین ل بەر زارڤەکرا، ئەوین جوینە د گەڤلوزانکی ئەوان کەسایەتین هەلبژارتیدا، ژبو زارڤەکرنا ئەوان رولا، ئەوژی بریکا جل و بەرگا و ئەوان خەتیرین ئاگری ئەوین دەستاندانا و بکارهینانا ریورەسەن هەر ئیک ل دوپف بیر و باوەرین خۆ. دناڤ ئەوان کەسایەتینا هندەك کاریکتەر دیاردین گریدای پینکەتیی سەرەکیه‌ پین ژیاپی.

دیەنی دەسپیکنی بەردەوامە تاکو زارڤەکەر ژوی سەڤاین فەنتازی هشیاردین، ئەوی نیزیك بو جیپانا خەونا. هەمی پینکەتی د سەیرن و دڤەدەرن بئیکانەی کاردکەن ژ ئیک و دوو فەدەر. میکانزما هشیاروینی نەیا گریدای پینکەتیی ئەوی یە د دورھیلیدا، لی دەرھینەر یی ژرڤو و دڤیا یا مژداربیت و بشیوەیه‌کی سەهریەندی بریکا هەفرکی دناڤەرا گەنجەکی و کچەکی نھومی دووی، دا کو هەر ئیک بولایەکی برەڤیت. و ل هەردوو پەیسکا بەسەرکەفن ئەوین ل نیڤا گورەپانی دچنە نھومی دووی، ئیک ژبو ژهیل و ئیک بو خاری و بشیوەیه‌کی بەروڤاژی، یی ئیکنی دچیتە سەری وینی دووی بو خاری و هوسا یی دووی سەردکەڤیت وینی ئیکنی دەھتتە خاری وەك یاریا کتکنی ومشکی وپروسنسا سەرکەتتی و هاتنا خاری بەردەوام دیت تاکو دوماهیا شاتوگەرنی. ب شیوەیه‌کی ئیکانەی دچنە دناڤ سەڤاین دیەنی سەرسورمان و ب سەروسماپین خیتەتی سەرسورمای دیاردبیت ژ ئەوان سەڤاین دیار ب شیوەیه‌کی گشتی. دیەن بەردەوامە هونەرمەندەکی پەیکەرساز دیاردبیت ب پەیکەرنی ل سەر هیلا شەمەندەفری پیاسا دکەت، لی خاتینەکا خودان سەر و سیاہکی بۆرژوازی ل دوپف شین پیت وی دجیت، فیتڤتەکا ددەڤیدا، دا کو ترولی پین بکەت ئەفەژی بەلگەیه‌ ل سەر ریژگرتنا دادووری بو دەستەڤلاقی، و لدەمی ئەو خام فیتکنی بکار دەھتت کومەك ژگەنجا و کچا ب جلوبەرگین جوراوجور و ماسکا لگەل هندەك رتین سوفیایەتی سەما و ریورەسمین ئولی دکەن. ئەفە ئەوی چەندی دیاردکەت کو ئەو ژ خزمەتکارین خداوندانە. د بەرەڤەلاقن دگورەپانیدا بشیوەیه‌کی ئاھەنگی مەرم ژیی خۆ تافیلکرنە ژ گونەھ و خەلتیان، دا بگەھنە رازیبوونا خوداوندانە. و پاشی دکەڤتە دناڤ یاریا و تیژکرنا حەزین خۆ. ل ویری ئەوی مروڤایەتیا خۆ ژ دەست ددەن و دەھتتە فەگواستن بو لەشەکی ڤالا ژ هەستیارین.

ئەفە هەمی ب بریکا پیرفورمانس ولڤینی دیار دبیت و ل دوپف سیستەمەکی لڤینی یی نەخشەکیشای ژ لاین دەرھینەری نمایشی فە. هەمی زارڤەکەر دینگیروون، داک و وینەکی دەریریتی پەیداکەن یی گریدای ب بەین جوانیا زارڤەکرنی، دا کو تەماشەیه‌یا شاتوگەرنی بپتتە جیبەجیكرن. و بەمان رینگ دیەن بەردەوام دبیت ب بەردەوامیا

فېتىكا خانما دەسپەلاتدار و ل دويش رتقى. فېتىكەكە بەيئز ليدەت بۇ راوستاندانا سەماين، دا پشتى ھىنگى زارڤەكەرىن جودا و نە ئاراستەكرى بەين وەسا دياركەن كۇ ھەر ئىك ئۇ ئەوان يىن درىستە و يىن دى ھەمى دخەلەتن و داخازى ژھەميا دكەن تىكەلى ئەوان بىن، كۇ ھەمى ھەز و خۇشى يىن لادەف ئەوان، دا كۇ سەردابەن و پاشان مروفايەتيا و ھەستىن ئەوان ژى بدزن، دا كۇ بىنە لەشىن قالا يىن يى گيان. پشتى ھىنگى دىمەن بەرەف تابلويەكا دى دچىت.

تابلويادويى

ھونەر مەندەكى سترانىئىز ديارديت سترانەكا پرى رامان ديئىت دەريئى ژ وى تىشى دكەت يىن جفاك توشبويى ژ فشارين ژيانى. و گەريانى دناف ئەوان لەشىن مريدا دكەت بگوتنا سترانى. د ھەمان دەمدا كۇمەكا زارڤەكەرا ديار دىن جلوبەرگ و ماسكىن رەش يىن لەر نامازەيە بۇ نە باشىن، ھەولادەن دەريئى ژ ھەستىن خۇ يىن كەفن بىكەن. دىمەن بەردەوام دىت داكو دەريئى ژ گەلەك ئەوان ھالەتان بىكەن ئەوين گريداى ئەويى ژيانا مروف تيدا دىوريت دناف زڤروكەكا مەزن و تاريدا، كۇ قورتابلويىن تيدا نىنە ژ ئەگەرى زالبوونا نەباشىن و كوترولكرنا ئەويى ب بەردەواميا رويدانا. پشتى ھىنگى ھالەتق ھەفرىن بەرجەستە د بىت و د مېنىتە دناقبەرا مروقان و بەين نەباشىندا. ئەوين گريداى ب كەسىن ماسك ھەلگەر، كۇ زالبوونا خۇ ديار دكەن لەسر ژيانى، ئەف جەندە ژى دەھنە بەرجەستە كرن برىكا لىقنى و زارڤەكەرا سەماكەرا ل دويش سىستەمەكى لىقنى بەين ھەزى و دەريئى بەرجەستە دكەت. بىكورتى بەحسنى دورھىلەكى نەخوش دكەت ئەوا گياندار تيدا دژىن بىشويەكى گشتى و ھەر تىشتەكى جفاكى ھەمى ژ ھەز و شىيانا و رازىيون و باوهرىن ژى بدزن، لى ئەو پەژان و ماسكىن لەر خۇ كىن رىگرىن لى دكەن بو ئەويى چەندى. ئەف ئەوا دەريئەرى جىبەجىكرى برىكا ئەوان لىقنىن زارڤەكەرى پىن رابويىن دقنى دىمەندا، ئەو ژى بىشويازى بزاين سەماكەرا لگەل ئاوازين موزىكى گريداى ب رىورەمىن فلكورى كوردايەتى ب پشتبەستەن لەسر يىكەلتىن لىقنى، ئەورژى ل دويش سىستەم و شىويەى رىقە چوئى ب پىرڤورمانس و روبەرىن جوائى يىن جودا جودا دەھنە فەكرن. دقنى دىمەندا وەسا ديارە ھەچوەكى نامادەبوونەكا بەرجەستەى يا خوداوندە لگەل زىرەقانىن ئەوان يا ھەمى. دىمەن بدوماھىك دەھت لى ئەو ھىشتا يى ھەول ددەن ئەوان ھەستىن خوە يىن بەرزە و ژى ھاتىنە قەدەغەكرن، ئەوين ژيانى لەسر چەسپاندىن بىين. دىمەن دەھنە گوھورىن بىتىكەكى ژ ئەويى خانما زالبويى لەسر ھەرتىشتەكى.

تابلوياسىيى

دقنى دىمەندا و ژلاى چەپىن و راستى گرويىن كەسايەتيا و بلىقنەكا دەستىشانكرى دەھنە ژور، شىوازيى زارڤەكەرا بىرقەچوئى لەسر ئاوازين رىقا موزىكى لىنشىا قى رىقەچوئى، ھەر گرويەكى يىكەلتىنە ژ دوو زارڤەكەرىن كۇ تەختەرەشەكى رادكىشن و ھەردوو لايىن تەختەرەشى خۇدىكە ژ ھەردو لايىشە كىتروئى لەسر دكەن وەكى ئەوان دقنىت. ب جلوبەرگىن كەسايەتىن مېژووى يىن جوراوجور و ل دويش بورىنا دەمى يا گريداى ژيانا فان كەسايەتيا. ئەو رىقەچوئى يا بەردەوامە و ھاتن و چونا ئەوان دناف لەشاندا بەردەوامە لگەل نامادەبوونا خانما دەستەلاتدار و لەر چاڤىن ئەويى. ھىدى ھىدى ب شىويەكى بترس ئەو لەش ھىشاردىن، ھەر ئىك ژ ئەوان خۇ دگەرىت د ئەويى خۇدىكىدا و ھەولادەن ژى برەفن و جارەكا دى بىزفەنە، ھەولادەنەكە ژبو خۇ د خۇدىكەكا ديدا جوائتر بىنىت، لى يا يىن مفا بوو، ھەروەكى ئەوان رابردوئى خۇ يىن بئىش و مەترىسار و نوکەيا خۇ يا بەرزە و ئالوز و پاشەرۇژا خۇ يا نەديار و كوادانين نە د باش و زالبوونا دەستەلاتداران لەسر مروفايەتى دىت و بسەرھلبوون. و فەگھاستنا ژيانى بۇ جىپانەكا درندە ھەمى تىشتا دكۆزىت ھەر وەكى نىچىرفان يىن زالە لەسر نىچىرا خۇ، دا كۇ مېنىتە زىدى دژيانىدا. ئەف ھەمى ھالەتە ھاتنە بەرجەستەكرن ل دويش پىرڤورمانسى، ئەورژى برىكا لىقنى و وى لەشى كەتتە دىن سىستەمى لىقنەكا ديار، ئەوا كۇ دەريئەن بكارىناى دنافاكرنا نمايشا ھونەريدا. ب پشتبەستەن لەسر بەين جوائى كۇ ژى سىستەمى لىقنى و پىرڤورمانسى دەركەفن و تەماشەيەكا شاتوئى جىبەجىدكەت، كۇ لگەل ناخى بىنەرى و ھەستىن وى دناخىت بىشويەكى ئىسكەر. ئەف دىمەنە بەرچاڤ بوو برىكا پىرڤورمانسا زارڤەكەرى و ئەويى شارەزايا لىقنى يالەف ھەمى، و يىن يىنگەرە ب وى سىستەمى لىقنى ئەويى ھارىكاريا وى كرى، دا كۇ بگەھىتە ئارمانجا خۇ يا وى مەرەم پىن ھەمى ژبو دەريئى ژ ناڤەروكا ھەزى و فەلسەفى. پشتى ھىنگى دىمەن بەردەوام دىت، دا كۇ رولى ھەفرىكا ئاينا دناقبەرا ئىكدا پەيدا بىت، ئەوا گريداى جىپنا باشىن و جىپنا نەباشىن فە. ئەف جەندە دەھنە بەرجەستەكرن بلىقنىن دەريئى، كۇ شىويەى ئايىنى يىن زالە لەسر لىقنىن سەماين دەھنە كرن، ئەو شەرىن دناقبەرا ئەواندا بەرجەستە دىت و ديارديت كا چەوا ھىزا مەزن بسەردكەقىت ل سەريا لاواز، ئەورژى برىكا راوستىنانا ئەوان لەرامبەر خۇدىكا و گوھارتنا ماسكا، ب رىكا نىشانانەكا رامان بەخش و بەرچاڤ نامازە دكەتە دورھىلىن ژيانا تراژىدى ئەوا دكەقىتە بن ياسا دارستانى. ددەمىن ديدا ئەويى درنداتيا فان يىكەلتيا نىشان ددەت، كۇ خۇ وەسا ديار دكەن ئەو خودان مروفايەتەنە.

ھەندەك ھالەت دياردىن ژ دورھىلى دەھنە بەرجەستەكرن د گورەپانا نمايشىدا، تيدا تارى و زوردارى ديار دىت و ھەندەك كەس ب جلوبەرگىن درندا زوردارى و كوشتنى لگەل زاروكىن خۇ دكەن يىن بەرچاڤ وەرگرتنا مروفايەتيا خۇ، ئەفە ھەمى دەريئەن ژ ئەويى جەندا رويدەت د دورھىلىن مروقاندا. و نمايشى بىشويەكى ھونەرى يىن جوائى بەرجەستەكر، سەرەراى كرىتيا ناڤەروكى. لى ئەوا نمايشى پىشكىشكرى ب رەگەزىن خۇ يىن شاتوئى كۇ پىرڤورمانسا زارڤەكەرى بوو بىكەھى سەرەكى. برىكا بەرجەستەكرنا فان ھەمى و يىن كرىت ب دروستى ژى پىرڤورمانسەكا بلند بو دگەھىشتە ئاستەكى ھونەرى جوائى يا دەريئى. ل دەمى فان دىمەن بەرجەستەكرى يىن ھەفرىكا ئاينا. لگەل فېتىكا خانما دەستەلاتدار لىقنىن رتقى دەھن لگەل رەنگى رىمىن زىندى، دا كۇ زارڤەكەرى بىنە فەگھاستن بو لەشىن يى گيان، ئەورژى نىشانانەكە بو سەرەكەفتنا باشىن لەسر نە باشىن. جارەكا دى فېتىكا خانما دەستەلاتدار دەھت.

تابلوياجواريى

گوھارتنا دىمەنى و ھاتنا ھونەر مەندى ب سترانەكا كوردى يا تراژىدى يا نوى، دەريئى ژ ئەوان ھەفرىكا دكەت ئەوين دكەفە درىكا مروقىدا د بەردەواميا ژيانا ويدا. و ئەويى تىبونا مروف تيدا دژىت دناف فان ھەمى گياندارندا، و بتايەت دقنى جفاكى بىزار ئەويى ئەم تيدا دژىن، كۇ ھىچ نوپاتىك تيدا نىنە ژىلى ديارەبوئى. دھەمان دەمدا كۇمەكا زارڤەكەرا دەھنە دىمەندا ب جلوبەرگ و ماسكىن رەشە، ئەفەژى نىشانانەكە بو نەباشىن. ھەر ئەون ئەوين دگەل ھونەر مەندى ددەمىن تابلويى بەرىدا ھاتىن. و بەھمان تىشت رادىن ئەورژى ژىستاندا ھەز و شىيان و باوهرى و رازىيون، و بىر و باوهرىن ئەوان كۇ جارەكا دى باوهرى پىن ئىناى. ئەف جەندە ژى

دەيتتە بەرجەستە كرن برىكا لئىن و پىرفورمانسا سەماكەران ل دوپف سىستەمى لئىنى رادىيت ب بەرجەستە كرن بەاين هزرى و دەرىنى. كورتيا دورەيەكنى تەحل ديار دكەت ئەوى گياندار بشيوەكنى گشتى تىدا دژين. جارەكا دى ب دەنگى فىتكى، ستران ب دومامى دەيت و ھونەرەمەند جارەكا دى دگەل كۆمەكا زارفەكەرا ديار دىن ئەوين شيوەين نەباشى بەرجەستە دكەن، ئەف جەندە ئامازەكە ل سەر مىكانزما گرنا ھەژان و شىشتنا مېشكى ئەوان، ئەوزى پىشتى بىزاريا ژيانى و رىكىن ژيانى ژى ھاتىنە برىن و بەرفاى كرن ژ مروفايەتيا خۆ. لئىرى مروف دەيتتە فەگواست بو درندەكى، پىشتى سەرەكتا خوداوندى باشى ب سەر نەباشى ل ئەسائىن بلند. ھەولادەت باشى ل سەر عەردى چەسپىت دا كو دژاتيا نەباشى بكت. لئىرى دادى جىبەجىدبىت و زالدبىت جارەكا دى ل سەر گەردونى باشى پەيدادبىت و تارى بەرزە دبىت. پاشان ديمەن يان تابلوي دوپفدا دەسپىدكەت، ھەر وەكى ئەم بىزار بوين ژ ئەوان ھەمى دروشمىن سەختە بىن دوورى، ئەوين برىكەكا جوان و پرى پەيئىن خەملاندى و برسەدار بومە دەيتتە گوتن كو ديار دىن وەك چارەسەرەك بو برىنا، و روپى دى وەك كىلبا لەشى مە د فەچرىت و خەوتىن مە ددزن و مە نەچار دكەن ھەر بىمىن دئەوان خەوتىن سەختەدا.

ھىدى ھىدى لەشى زارفەكەرا دەست ب لئىنى دكەن، ئەو زارفەكەرىن تەختكا دىشىن كو ھەردوو رەخا خۇدىكەن، ئەوان خۇدىكا دگوهورن ژ شيوەين تەختكا بو شيوەين زيارەتا، خۇ تىدا فەدشەرن ئەف چەندە ژى دەيتتە كرن لدورىن گورەپانا نايىشى بشيوەكنى بازەنى، دا كو ھەردو لايىن زيارەق لىك وەرگىرىت و بەرى خۇدىكا ب كەفەتە بىنەرى ژ بو كو بىنەر بچۆ ژى خۇ تىدا بىبىت، ئانكو دئەوان خۇدىكاندا لچۆ بگەرن. ھوسا بىنەر دىبەتە پىشكەك ژ نايىشى. لگەل رتەكا زندى ئەو لەش بەلتر ژ ديمەن بورى رادبەتە ب سەماكرنى و زقرىن لدور ئەوان زيارەتا بشيوەكنى بگەيف. و بى ئەوان دىبىن ئەوين ئەو نەچاردرن لچۆ بگەرن ھەر ئەون خۇ فەشارتەن دناف ئەوان زيارەتاندا ئەوين ئەوان بدەستەن خۇ چىكرىن. ديمەن سەماكرنى ئەوى دەرىنى ژ خۇشەي دكەت بى بەردەوامە ھەچوەكى ئەوان پارچەك ژ خۇ دىق دناف ئەوان زيارەتاندا ئەوين ھاتىنە چىكرن ژ خۇدىكا. ژ نىشكەكەشە دەنگى فىتكى دەيت و خۇ بدوماھىك دئىبىت كو بەردەواميا ئەوى ھەر بىنى چەند چركەبون، ھەر وەكى دىژن كو ژيانى دەسپىكەك و دومامىكە يا ھەى و ھەر وەسا دەمەكى دەستىشانىكرى بى ھەى. لئىرى تراژىدى بەھرا شىرى ژ وى دەمى وەرگىرىت، و ئەو كىتاتيا كورت يا ماى بىنى بو خۇ شىي بە. ئەفە ھەمى دەيتتە بەرجەستە كرن بەھمان شىوازى زارفەكرنى بى لئىنى و سەماكرنى و گرئىداى سىستەمەكى لئىنا ھاتىنە نەخشەكرن ژ لايى دەرىنەرى و زارفەكەرى ب ئەوى چەندى پىگىرو، دا كو وئىن ھونەرى ب سالوختە و بەاين جوانى ديارىن و دەرىنى ژ نافەرۇكا ھزرى ئەوا نايىش دياردكەت بكت، ئەوزى ل دوپف دىنا دەرىنەرى كو شيوەك ژ شيوەين تەماشەين جىبەجىكەت.

لئىرى فىتك ناگەھداريا دەسپىكرنا ديمەن دومامى دكەت، ئەو كەسەن دىن ئەوان خۇدىكاندا ئەوين ل سەر شيوەى زيارەتا چىكرىن رادبەتە فە و ئەوان خۇدىكا دگوهورن بو شيوەى تەختا. دوو زارفەكەر ل رەخىن ئەوان تەختا دراوست وئىن ئەوان دەيتتە لىك وەرگىران، ديمەن بەردەوام دبىت بەتتا كۆمەكا دى ژ زارفەكەرا بەسەماھەكى كو نىشاننا خۇشەي و زرگارپوى ددەت، ھەر ئىك ژ ئەوان پارچەكا پەروكى يا ددەستىدا برەنگىن جوداجودا، ژلايەكە ھىياى جورا و جوربونا جفاكى و ئاينىن جفاكى ددەت، و ژلايەكەدە ھىياى رەنگىن ئالايى نەتەوا كورد دياردكەت. دووى دەمىدا زارفەكەرىن دى رادىن و بشيوەكنى ھونەرى خۇ قورتال دكەن ژ ئەوان جلوبەرگا و ئەوان ماسكا ئەوين لەر، وەك نىشانەك بو شكەندا ئەوان گرئىا ئەوين بى ھاتىنە گرئىدان ژ لايى جفاكەشە، ھەر وەسا قورتال بوون ژ ئەوى ژەنگاتيا ھزرا و ئەوان گفاشتىن كارتىكرن ل سەر كرى ددرىژاھىيا ژيانا ئەواندا، ھەر وەكى بەرچاف رۆنپەكا نوى لەدەف پەيدا بوو. لئىرى ئەو خاٹا دەستەلاتدار رادبىت بەھائىتتا جلك و ماسكا، ھەر وەكى كو ئەو ژى زرگارپوى ژ ئەوان قەيدو ئەوى روتىنا زال ل سەر ژيانا ئەوى يا ل سەر ھاتىنە سەپاندن و بشىوازەكى زارفەكرنى، ديار دبىت كو بارەكى گران ھەلگرتىو ژ ھزرى و خەمىن جفاكى. لئىرى ئامازەكە بو بەراوردكرنى دناقبەرا دوو دورەيلىن جودا دورەيلىن نە زائىن ئەوى جفاكە نە چاردكەت كو بىنە درندە، و دناقبەرا دورەيلىن دى باشتر و پتر شارستانى، كو ژيانا مروفايەق بشيوەكنى سروسىتى. ئەو ژى نامەكە ھاتە دياركرن برىكا فى ديمەنى، ھەر وەسا ب پىشتەستەن ل سەر شىوازى لئىنى بى دەرىنى دوور ژ دىالوگا و ئاخفتى. ديمەنى نافىلكرنى دەيتتە ژ بو پىشتراستيا گەھشتنا ناما بشيوەكنى دورست. و ئەفە ئامازەكە بو دەسپىكا ژيانى و دومامىكە ئەوى خەونا ل سەر دەنگى سروسىتى. نايىش بدوماھىك دەيت ل سەر ئاوازىن موزىكەكا سەماكەر ھەمى پىكەشە سەماىن دكەن دەرىنەكە ل سەر زقرىنا ئومىدا بەردەواميا ژيانى. ھەر وەكى يا ديار دىشائويا كوردىدا كو گەلەك جارا دومامى شائوگەرىن ئەوان بچۆشى ب دومامىكە دەين. دا كو دقنى نايىشىدا بەاين پىرفورمانسى و لئىنى بىبىن كو ئەو بو رىك ژبو دەرىنا ھونەرى كو لچەن دىالوگا ئاخفتى دەت، لەشى ل شويىنا پەيقا دناختە، ب جوانيا پىرفورمانس گرئىداى لئىنا رىشەچونى لدوپف سىستەمەكى لئىنى ھاتىبو پىشتەستەن ژلاى دەرىنەرىشە و زارفەكەرا پىگىرى بى دكر. پىرفورمانسا دەرىنى بوو ژ نافەرۇكا ناما نايىشى و بشيوەكنى جوان و بلند بو ئاستەكى ھونەرى نە بىن قالا ژ نىشاندا و نىشانىت سىمولوچى، لگەل بىنەرى د ئاخفتە و ھەولادانا گەھاندانا رامانى و نافەرۇكا ھزرى و فەلسەفى بو گوھىت وەرگىرى، و ناگەھداريا وى ھىتتە كرن ب ئەوى نامى و نافەرۇكا ئەوى .

ئەنجام

- ۱ - پىشتەستەن دەرىنەرى (بەرزەبوون) ل سەر جوانىن سىستەمى لئىنى بى پىرفورمانسى بوو، كو گرئىداى دەسپىكى و رپورەمىن زارفەكرنى بوون برىكا زقرىن بو بىنەما و مىراتا و ئەفسانەيان، لدوپف نايىشا لئىنى يا سەماكەر.
- ۲ - نايىشى پىشتەستەن ل سەر سىستەمى لئىنى بى سەماكەر كرى، كو بىنەماىن جوانىن بچۆفە دگرىت ئەوين ژ ناف شارستانىتەا كوردى و مىراتى وى بى ھونەرى تەماشەين دەرگەتەين كو پىشتەستەن ل سەر سەماى و دەرىنا لەشى و زارفەكرنا ئامازەبى كرى.
- ۳ - دەرىنەرى دنايىشا خۇدا پىشتەستەن ل سەر لەشان و رولى ئەوان بى نىشانداى د دەرىنەرىنە ژ كىرارا و سوزداريا و ھەلچونى كرى، لەش بى بەژداربو د نايىشىدا ژ بو پىكەشە بوشاتيا جوانىن ئەوا ديمەن تەماشەين پىكەشە، زىدەبارى كوئىچاندا لەشى لگەل رەگەز و پىكەشەين دى بىن نايىشى كو بو بە ئەگەرى دورستكرنا ديمەنى و تەماشەيەكا شائووى برىكا رەھەندىن جوانى.

۵ - دەرھینەرى پشەبەستەن ل سەر ئەوا زارڤەكەرى ھەى ژ شيانا ژبو دياركنا بەيىن جواني كره كو شيان بينەرى بکيشن و لگەل مېشكى باخفن و بەردەوام بن لگەل.

۶ - سيستەمى لىڤىنى ڤن زارڤەكەرى رولەكى بەرز ھەبوو د ئافراندا فالاهيا لىڤىنىدا دەرفەت بو زارڤەكەرى پەيداكر دا كو وئەين دىتتى ڤين پرى بەيىن جواني بىكەبىنىت كو بەشداربوون د ئافراندا تەماشەبەكا بشيان ل سەر گەھاندنا رانا كارى و ئەوى نافرەوكا دناڤدا.

۷ - نمايش ھەمى گریدای رۆبەرەمىن ئابى و خەونىن فانتازى بوو ھە و ب جوانبەكا دەرىڤى بەشداربوو، كو برىكا ئەوى تەماشەى جىبەجىبو.

۸ - تەماشەيا شانۆى رولى كۆترولكەرى ل سەر سيستەمى ئاماژا د نمايشىدا دگىرا، ئەوژى برىكا كۆترولكرنا وى بجانوئىن ڤىڤورمانسا زارڤەكەرى، دغمايشىدا زارڤەكەر بەرھەف سيستەمەكى ئەندازەى د چوو كو ھارىكار بوو د دورستكرنا تەماشىدا.

۳ - پەراوئىز:

(۱) صدق نىرەوى: ناڤى وى صدق نى موسى يە، ل سالا ۱۹۵۴ئ ل گوندى زىوا شكان ل قەزا ئامىدىن يا سەر ب پارىزگەھا دەوڤى ژدايك بوو، ھەر ژ زارۆكينا خۆ دەست ب ژبەرکرن و گوتنا سترائىن فولكلورى كوردى كره، ل سالا ۱۹۷۴ئ دەست ب ژەنبا (دودك) كره كو ئامىرەكى موزىكىن ڤن فولكلورى ڤن كوردى يە ل ئاھەنگىن شەھيان و دەواتان دەھتە ژەنبن، ھەرەسا چىرۆك و داستان و ئەفسانەيان دڤەگىریت و ھەتا نوکە ڤن بەردەوامە.

(۲) فەھمى سەلمان: ل سالا ۱۹۶۹ئ ل دەڤەرا بەروارى بالا ژدايك بوو، ل سالا ۱۹۹۰ئ باوەرناما بەكالورىوس ب دەرهىنانى ل پشكا شانۆىن ل كۆلژا ھونەرىن جوان ل زانكويان بەغدا ب دەستڤەئىنايە، ل سالا ۱۹۸۳ تىما شورەشقان يا شانۆىن دامەزراندیە و بو ماوى ھەفت سالان رىڤەبەرى وى بوو، ژيانا ھونەرى د تەكنىكىن شانۆىندا دەستپىكریە ب تايەقى د روناھىن دا ل سالا ۱۹۸۴ئ، ژ كارىن شىسینا وى (صوت الام ۱۹۸۵، الحى المیت، لماذا، سمفونىة العصر)، كو ل سالا ۱۹۹۶ئ ھەمى د پەرتوكەكىدا كۆمەكرىنە، و ژ كارىن دەرهىنانا وى (الحى المیت ۱۹۸۷ ل بەغدا، اميكا المدينة اهلها الصمت ۱۹۸۷ ل بەغدا و دەوڤى، حوار نجل امرأة ۱۹۸۸، كل الحكاية ۱۹۸۹ ل بەغداد، سمفونىة العصر ۲۰۰۳ ل ديارىكر، الحى المیت، يارىكرن ب دەمى ۱۹۹۸، ل خۆ گەريان ۲۰۰۳، بەرزەبوون ۲۰۰۵، پانوراما ئەفغانى ۲۰۰۸ ل ئامىدىن كو پترى ۵۰۰ زارڤەكەران پشكدارى تىدا كره و نىزىكى ۱۶۰۰۰ بىنەر ئامادە بون. سەرڤىسەرى گوفارا (پىلا سەرەبەست) بوو ل سالا ۱۹۹۱ئ، ئىكە ژ دامەزرىنەرىن پەيمانگەھا ھونەرىن جوان دەوڤ ۱۹۹۲ئ، ژ دەستەكا ئىسەرىن رۆژناما (بوتان) بوو، سەرڤىسەرى گوفارا (گازى) بوو، و سەرڤىسەرى گوفارا (سڤورە) بوو ل سالا ۱۹۹۸ئ، ئىكە ژ دامەزرىنەرىن سەتەلايتا كوردستان ل سالا ۱۹۹۹ئ.

۴ - لیستا ژىدەمران

۴ - ۱ : ژىدەر ب زمانى كوردى

۱ - پەرتوك

1. ئىبراھىم، ئارام يوسف (۲۰۱۷): دەروازەك بو دراما ودراما كوردى، چاپخانا ھىڤى، ھەڤلىز.
2. جەمال، رفعت رەجەب (۲۰۰۷): ئەرشىڤىن شانۆىن ل دەوڤى ۱۹۳۰ _ ۲۰۰۶، چ، ۱، چاپخاناھاوار، دەوڤ.
3. سەمو جەفر، دراما دەمىتولوجيا نىزىدىانا - فەكولتەنەكا بەراوردیە دناڤبەرا مېتولوجيا كوردىن نىزىدى وگرىكاندا، چاپخانا زانكويان دەوڤ، دەوڤ.
4. سەمو، ئىبراھىم ئەحمەد (۲۰۰۱): كارىگەريا كەلەپور كوردى لە شانۆى كوردیدا، چ، ۱، دەزگای چاپ وپەلاوكرنەوھ موكرىانى، ھەولیز.
5. فرھاد بىربال (ب. م): مېژوى شانۆ لە ئەدبىياتى كوردیدا لە كۆنەوھ تا ۱۹۵۷.

ب - گوفارىن زانستى

6. احمد قرنى (۱۹۸۳): سەرتايەك ژدېروكا شانۆيا كوردى، گوفار كاروان، ژمارە ۱۲، اپول ۱۹۸۳، ارپىل.

۴ - ۲ : ژىدەر ب زمانى ەمرى

۱ - پەرتوك

7. ابو دوما، محمود (۲۰۰۰): تحولات المشهد المسرحي الممثل والمخرج، دارشقيات للنشر والتوزيع، القاهرة.
8. ارسلو (ب. ت): فن الشعر، ترجمة: ابراهيم حادة، هلا للنشر والتوزيع، الشارقة.
9. ارسلو (د. ت): فن الشعر، ترجمة: عبدالرحمن بدوي، دار الثقافة، بيروت، لبنان.
10. اسعد، سامية احمد (۱۹۸۵): مفهوم المكان في المسرح المعاصر، المجلس الوطني للثقافة والفنون والادب، الكويت.
11. امين، خالد (۲۰۱۱): المسرح ودراسات الفرجة - سلسلة دراسات الفرجة (۱۴)، منشورات المركز الدولي لدراسة الفرجة، المغرب.
12. امين، خالد (۲۰۰۷): الفن المسرحي واسطورة الاصل - ساحات الصمت، ط ۲، منشورات المركز الدولي لدراسة الفرجة، طنجة - المغرب.
13. اوجينو باربا و نيكولا سافاريزي (۲۰۰۵): اسرار فن الممثل، معجم اثنوبولوجيا المسرح، ت قاسم البياتلى.
14. باورز، فويون (ب. ت): المسرح في الشرق - دراسة في الرقص والمسرح في اسيا، ترجمة: احمد رضا محمد، مركز الشارقة للاداب الفكرى، الشارقة.
15. بروك، بيتر واخرون (۲۰۰۰): التفسير والتفكيك والايديولوجية ودراسات اخرى، ترجمة: نهاد صليحة واخرون الهيئة المصرية العامة للكتاب، القاهرة - مصر.
16. بستاني، فؤاد افرام (۱۹۸۶): منجد الطلاب، ط ۲۱، دار المشرق، بيروت - لبنان.

17. مجازي، حسين سليم (۱۹۹۴): خيال الظل وأصل المسرح العربي، منشورات وزارة الثقافة، دمشق.
 18. حسن المنيعي (۲۰۰۲): أفاق تحديث الفرجة المغربية، ضمن المصنف الجماعي (الفرجة بين المسرح والأثروبولوجيا، منشورات كلية الآداب بتطنهوان.
 19. سلام أبو الحسن (۲۰۱۳): مناخ الفرجة الفنية بين تقنيات الكولاج وتقنيات الكليب، مركز الدراسات والابحاث العلمانية في العالم العربي، الكويت.
 20. شارفويل ليون (۱۹۶۱): تاريخ المسرح، خليل شرف الدين ونعمان اباطة، منشورات عديدات، مطبعة كرم.
 21. عز الدين بونيت (۲۰۱۱): الفرجة في المتخيل اللغوي العربي محاولة لتحديد ظاهراتي، ضمن كتاب الفرجة الخاصة بالموقع، منشورات المركز الدولي لدراسات الفرجة، طنجة.
 22. عطية عامر (د. ت): النقد المسرحي عند اليونان، المطبعة الكاثوليكية، بيروت.
 23. فيشر ليشته (۲۰۱۲): البديع - جاليات الأداء: نظرية في علم جمال العرض، المركز القومي للترجمة، القاهرة - مصر.
 24. كارلسون، مارفن (۱۹۹۹): فن الاداء مقدمة نقدية، ترجمة: د. منى سلام، مركز اللغات والترجمة، أكاديمية الفنون مهرجان القاهرة الدولي للمسرح التجريبي، القاهرة - مصر.
 25. كمال الدين حسين (۲۰۰۷): مدخل لفنون المسرح، مركز الاسكندرية للكتاب، الاسكندرية.
 26. كنسل، كولين (ب. ت): علامات الاداء المسرحي - مقدمة في مسرح القرن العشرين، ترجمة: امين سلامة، مطابع المجلس الاعلى للآثار، القاهرة - مصر.
 27. لالاند، اندريه (۲۰۰۸): موسوعة لالاند الفلسفية معجم مصطلحات الفلسفة النقدية والتقنية، تعريب: خليل احمد خليل، المجلد الاول، عويدات للنشر والطباعة، بيروت - لبنان.
 28. مجد القصص (۲۰۰۶): مدخل إلى المصطلحات والمذاهب المسرحية: أمانة عمان، الطبعة الأولى، الأردن.
 29. مجمع اللغة العربية (۲۰۰۴): معجم الوسيط، ط ٤، مكتبة الشرق الدولية، القاهرة - مصر.
 30. مذکور، ابراهيم (۱۹۸۳): المعجم الفلسفي، الهيئة العامة لشؤون المطابع الاميرية، القاهرة - مصر.
 31. مسعود، جبران (۱۹۶۷): رائد الطلاب، دار العلم للملايين، بيروت - لبنان.
 32. نيكول لاراديس (۱۹۸۶): المسرحية العالمية، ترجمة: عثمان نويه، وزارة التعليم العالي والبحث العلمي، رئاسة الجامعة المستنصرية، المطبعة العصرية، ج ١.
 33. هوراس، (۱۹۷۰): فن الشعر، ترجمة: لويس عوض، الهيئة المصرية للطباعة والنشر، القاهرة.
 34. الياس، ماري (۱۹۹۷): حنان قصاب حسن، المعجم المسرحي - مفاهيم ومصطلحات المسرح وفنون العرض، مكتبة لبنان ناشرون، بيروت - لبنان.
- ب - نامين ئەكادىمى
35. بوعزيز عبد الرزاق (۲۰۱۴): الممثل المسرحي بين نص المؤلف والرؤية الاخراجية، رسالة ماجستير، جامعة وهران.
 36. راضي، سعد محمد (۲۰۰۶): أداء الممثل المعاصر للعروض الكلاسيكية في المسرح العراقي، رسالة ماجستير (غير منشورة)، جامعة بغداد، كلية فنون الجميلة، بغداد - العراق.
- ج - كوفارين زانستى
37. إلهامي حسن، (۱۹۶۴): المسرح الاغريقي، بناء المسارح و المناظر، مجلة المسرح، العدد العاشر، السنة الاولى، أكتوبر ۱۹۶۴، مصر،
 38. حيدر الخيدر (۲۰۰۸): المسرح الاليزابيثي وتطور الدراما في انكلترا، الحوار المتحدن-العدد: ۲۳۳۳، ۷/ ۵ / ۲۰۰۸.
 39. خالد أمين (۲۰۱۰): رهنات دراسات الفرجة بين الشرق والغرب، مداخلة في كتاب السرديات وفنون الأداء، وقائع الملتقى العالمي، ۱۸- ۱۹- ۲۰ أكتوبر، ۲۰۱۰، محافظة المهرجان الوطني للمسرح، الجزائر.
 40. روفاء، سوفو (۱۹۹۶): المسرح الشرقي والطبيعة الاوربية، ترجمة: عمر التنجي، مجلة الحياة المسرحية - مجلة فصلية محكمة - العدد ۴۳، دمشق - سوريا.
 41. س. م بورا (۱۹۷۷): التكوين والاداء في الاغنية البدائية، اثر عصام المحاولي، مجلة التراث الشعبي، العدد ۱۲، بغداد، وزارة الثقافة والفنون.
 42. عبد العزيز، عصام (۱۹۹۵): التجريب والشكل الشعائري المقدس، فصول مجلة النقد الادبي، المجلد الرابع عشر العدد الاول، الهيئة المصرية العامة، القاهرة - مصر.
 43. عبد الغني، صديقة عبد المنعم (۲۰۱۴): العلاقة بين العرض المسرحي والمترجم، دراسة في مسرح التعاويذ الشيعي، المجلة العلمية لكلية التربية النوعية - جامعة المنوفية، العدد الثاني، الجزء الاول، يونية ۲۰۱۴.
 44. كامل، نادية (۱۹۶۸): ارتو والمسرح الحديث، مجلة المسرح والسينما، العدد ۵۲، السنة الخامسة، القاهرة.
 45. منقذ محمد فيصل، المسرح الكوردي مسيرة وجود وتحقيق الهوية، مقال منشور - اربيل مجلة تينار العدد ٤، تصدر عن مهرجان اربيل الدولي للمسرح ۲۰۱۸، ص ۱۵۹)
- ٤ - ٣ : سايتين ئەليكترونى
46. ابو الحسن سلام (۲۰۰۸) سيجولوجيا الفرجة الشعبية في المسرح ، مقال ، الحوار المتحدن، العدد ۲۵۱۰، في ۲۹/۱۲/۲۰۰۸، <https://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=157355>
 47. صباح هورمز الشاني (۲۰۱۰): قراءة متأنية في المسرح الكردي بعد الانتفاضة... أزمنته، تقوده، عروضه، الحوار المتحدن، <https://www.ahewar.org.m.asp?i=4351>
- ٤ - ٤ : چار: ژيندر ب زمانئ ننگليزى

- 3 Erika Fischer-Lichte (2010): “The Emergence of New Theatrical Communities: How Cultures Interweave in Performance“, in Interweaving Performance Cultures/Critiquing Postcolonialism (ed.) Khalid Amine (Tetouan: faculty of Letters and Humanities Publications).

٤- ٥: چاڤيىكهفتن

48. صدق نىروهى، سەندىكا هۆنەر مەندىن كوردستانى - لىقى دھوكى، ل ١١/٦/٢٠٢٢.

49. فەهى سەلمان، سەندىكا هۆنەر مەندىن كوردستانى - لىقى دھوكى، ل ٢٦/٦/٢٠٢٢.